

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΔ΄

2022

Πρακτικά του Δ΄ Διεθνούς Κυκλαδολογικού Συνεδρίου

Οι Κυκλάδες στην διαχρονία: Χώρος-Άνθρωποι

Χώρα Τήνου, 22-26 Σεπτεμβρίου 2021

Μέρος Α΄

Υπό την αιγίδα της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας

Κατερίνας Σακελλαροπούλου

ΑΘΗΝΑ 2022

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΔ΄
2022

Πρακτικά του Δ΄ Διεθνούς Κυκλαδολογικού Συνεδρίου
Οι Κυκλάδες στην διαχρονία: Χώρος-Άνθρωποι
Χώρα Τήνου, 22-26 Σεπτεμβρίου 2021
Μέρος Α΄

Υπό την αιγίδα της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας
Κατερίνας Σακελλαροπούλου

ΑΘΗΝΑ 2022

ANNALES DE LA SOCIÉTÉ DES ÉTUDES DES CYCLADES

Vol 24, 2022

©ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Διεύθυνση: Οδός Φερών 7 (3ος όροφος), Αθήνα Τ.Κ. 104 34.

Τηλ: +30 210 8253790

Ιστότοπος: www.ekyklamel.gr

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: Info.ekyklamel@gmail.com

Επιμέλεια:

Δημήτριος Κορρές

Νικόλαος Αναστασόπουλος

Γεώργιος Γαβαλάς

Στέφανος Προβελέγγιος

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-Επιμέλεια παραγωγής

ΑΡΓΩ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΒΕΕ

Παπαρηγοπούλου 24, 12132 Περιστέρι

argo-printinghouse.gr

ISSN: 0440-758X

Απαγορεύεται ρητά η οποιαδήποτε χρήση, αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, φόρτωση (download), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά του περιεχομένου του τόμου, χωρίς την προηγούμενη γραπτή άδεια της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών.

Η δημοσίευση στην Επετηρίδα της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών δεν υποδηλοί αποδοχή των γνώμων των συγγραφέων.

Ο τόμος ΚΔ΄
της Επετηρίδας Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών
αφιερώνεται στην μνήμη των πεσόντων
κατά τον αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας του 1821

ΔΙΠΛΩΜΑ χαλκού ἀριστείου ἀπονεμηθέντος στο συριανό Λεονάρδο Δουράντζο (Δουράτσο), Καθολικό το θρήσκειμα, «εντίμως μεθέξαντα του υπέρ ανεξαρτησίας της Ελλάδος ηρωϊκού αγώνος»

Αρχείο Δρ. Στεφάνου Προβελεγγίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ/CONTENTS

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ / FORWORD	9
-------------------------------	---

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ / TRIBUTE OF HONOUR	13
---------------------------------------	----

I. ΤΗΝΟΣ / THNOS

ΑΛΕΚΟΣ Ε. ΦΛΩΡΑΚΗΣ

Τήνος: παραδοσιακή κοινωνία και λαϊκός πολιτισμός	17
---	----

MARIA ΧΟΡΤΑΡΟΥΔΗ

Ο Πηλιορείτης Δαβίδ (Αδαμάντιος) Μολοχάδης διδάσκαλος στην Τήνο... έχοντας έρωτα τής παιδείας»	25
--	----

ANNA ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΥ-ΚΑΤΣΗ

Γ. Δροσίνη, Τρεις ημέραι εν Τήνω «Οδοιπορικά εντυπώσεις»	35
--	----

ΚΟΥΤΟΥΞΙΑΔΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

Πτυχές του ευεργετισμού στον χώρο της εκπαίδευσης της Τήνου κατά τον 19 ^ο και αρχές του 20 ^{ου} αιώνα	51
---	----

ΕΛΕΝΑ ΧΑΛΚΟΥΤΣΑΚΗ

Χοιροσφάγια Τήνου	73
-------------------------	----

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΓΕΩΡΓΙΤΣΟΓΙΑΝΝΗ

Τηνιακοί Μαρμαρογλύπτες στη Ρουμανία με βάση στοιχεία από ταφικά μνημεία σε κοιμητήρια	79
--	----

ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΝΔ. ΡΗΓΟΣ

Τηνιακή Σιδηρουργία στην Αθήνα	99
--------------------------------------	----

ΑΛΕΚΟΣ Ε. ΦΛΩΡΑΚΗΣ

Έργα Τηνιακής Μαρμαρογλυπτικής στα Κύθηρα και την Μονεμβασία	105
--	-----

MARIA ΒΙΔΑΛΗ

Το αγροτικό τοπίο της Τήνου, μέσα από το αφήγημα, τον χώρο και τον χρόνο.	129
--	-----

II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ / HISTORY OF THE CYCLADES - GREEK INDEPENDENCE WAR

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΕΡΡΑΚΗΣ, NILS FISCHER

Ένα ελληνιστικό modus vivendi στην Αμοργό του ύστερου 19ου αιώνα	145
--	-----

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΑΚΗΣ

Επικύρωση κανόνων κληρονομικού Δικαίου στην Νάξο του 17 ^{ου} αιώνα. Σκέψεις και προβληματισμοί με αφορμή δύο έγγραφα του 1662	151
--	-----

ΕΛΠΙΔΑ ΠΡΙΝΤΕΖΗ-ΚΑΜΠΕΛΗ

«Σχέσεις, Δεσμοί και Συνεργασίες, στον τομέα της Εκπαίδευσης, κατά τον 18ο & 19ο αιώνα, της Μονής Ιησουιτών Σύρου, με την αντίστοιχη της Τήνου»	171
---	-----

ΚΥΡΙΑΚΗ Μ. ΓΕΛΑΣΑΚΗ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΝΑΘΑΝΑΗΛ

Η Σέριφος κατά την Έναρξη της Επανάστασης του 1821	189
--	-----

ΕΛΕΝΗ ΒΕΛΩΝΗ

Οι Αγωνιστές της Επανάστασης του 1821: Ιωάννης Μαρκ. Δαμιράλης και Ιωάννης Μιχ. Δαμιράλης	207
---	-----

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Δ. ΛΕΠΟΥΡΑΣ	
Η Προσφορά της νήσου Κέας στον απελευθερωτικό αγώνα του 1821	215
ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΤΡΑΤΟΣ,	
Η δράση του Κεφαλονίτη Κωνσταντίου Μεταξά στις Κυκλάδες ως Αρμολστή (1822). Μια αποτίμηση	225
ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΝΙΚ. ΛΕΜΠΕΣΗ	
Εξόριστος στην Σίφνο. Αναμνήσεις του Γάλλου Φιλέλληνα Jean Philippe Paul Jourdain από την Σίφνο την εποχή της εθνεγερσίας	239
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Α. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ	
Οι Κυκλάδες στον Τύπο της Επανάστασης: η περίπτωση της Υδραϊκής εφημερίδας «Ο Φίλος του Νόμου» (1824 – 1827)	261
ΘΕΟΔΩΡΑ ΖΑΦΕΙΡΑΤΟΥ	
Κυκλάδες και Κεφαλονιά: Σχέσεις καθημερινότητας αποτυπωμένες σε ανέκδοτο αρχαιακό υλικό της περιόδου του Ιονίου Κράτους (1815 - 1864)	271
ΜΑΝΟΛΗΣ Γ. ΣΕΡΓΗΣ	
Επώνυμοι-αφανείς Νάξιοι Αγωνιστές κατά τον αγώνα της Ανεξαρτησίας αιτούμενοι την ανταμοιβή τους «διά τας προς την πατρίδα θυσίας και εκδουλεύσεις των»	289
ΚΩΣΤΑΣ ΔΑΝΟΥΣΗΣ	
Πολιτειογραφική κατάσταση του Δήμου Πανόρμου Τήνου στις αρχές λειτουργίας του Νεοελληνικού κράτους (1836)	319
ΣΟΦΙΑ ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ	
Οι πολιτογραφήσεις στο νησί της Σύρου με βάση το Νομοθετικό Διάταγμα της 19 ^{ης} Οκτωβρίου 1922 (Δεκέμβριος 1922 – Ιανουάριος 1923) Δημογραφική ανάλυση και στατιστική	339
ΣΟΦΙΑ ΜΠΕΛΟΚΑ	
Στοιχεία οικονομικής δραστηριότητας στην επαρχία της Τήνου (1879-1907)	351
ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΛΛΑΡΟΣ	
Βασιλεύουσα ή Αβασίλευτη Δημοκρατία: Οι Κυκλαδίτες στο δημοψήφισμα της 8 ^{ης} Δεκεμβρίου 1974	367
ΙΙΙ. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ / FOLKLORE - SOCIETY	
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΣΤΑΜΟΥ	
Ρωσικά ιερά σκεύη και κειμήλια στη Σαντορίνη. Η γενική εικόνα της έρευνας και τα ευρήματα	393
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ι. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ	
Θρησκευτική Λαογραφία: Παραδοσιακή και σύγχρονη. Η περίπτωση του Αγίου Ιωάννου του Νηστευτή στους Αρβανίτες της Ανδρου.	411
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ	
Οι Προτομές και τα αγάλματα στον σύγχρονο Κυκλαδικό χώρο. Η περίπτωση της Ανδρου	423
ΗΛΙΑΣ ΤΖΑΒΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΤΖΑΒΕΛΟΠΟΥΛΟΥ	
Ένα υπαίθριο «μουσείο» αρχαίας ελληνικής επιστήμης στον Πύργο της Τήνου	449
ΜΑΡΙΑ ΓΡΥΠΑΡΗ, ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΤΟΥΜΑΝΗΣ, ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΧΑΡΗ	
Το Εικονικό Μουσείο Τήνου ως ένας τόπος συνάντησης για όλους	457
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΟΡΡΕ-ΖΩΓΡΑΦΟΥ	
Τα «συριανά» κεραμικά (19ος-20ός αι.).	465

ROBIN BARBER	
The Cyclades in Greek painting – Part 2	477
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΣΥΚΟΥΤΡΗ – ΑΝΔΡΕΙΩΜΕΝΟΥ	
TAMA- Η τελευταία ελπίδα για τη ζωή. Ένα καντήλι στην Παναγία Ευαγγελίστρια της Τήνου	483
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΣΥΚΟΥΤΡΗ – ΑΝΔΡΕΙΩΜΕΝΟΥ	
Σύνδεσμος Συριανών. Εκατό είκοσι χρόνια προσφοράς: το χρονικό της ίδρυσης	487
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΑΡΙΝΑΚΗ	
Ο Φολεγάνδριος μεγαλοτυπογράφος Αντώνιος Κων. Γεράρδος	497
IV. ΝΕΟΤΕΡΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / MODERN ART AND LITERATURE	
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ	
Η Μέλπω Αξιώτη και οι Δύσκολες νύχτες μιας εφηβείας	507
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ	
Η καλώς εννοούμενη παθολογία του ψυχισμού του Καΐρη	515
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΝΔ. ΛΕΒΑΝΤΗΣ	
Απόδημοι Κυκλαδίτες Λογοτέχνες	537
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΜΠΑΚΗΣ	
Ο Βυζαντινολόγος Γεώργιος Λαμπάκης (1854-1914) και τα ιδεολογικά θεμέλια του έργου του	545
ΝΑΪΡΑ ΣΤΕΡΓΙΟΥ, ΕΡΙΦΥΛΗ ΒΕΝΕΡΗ	
Aquatic and the terror: Ο Ακαρνανάς “ψαράς”	561
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΝΟΥ	
Κοσμικές και οργανικές φόρμες στην τέχνη του Jean/Hans Arp. Η συνάντηση του καλλιτέχνη με τις κυκλαδικές μορφές	573
V. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ / ARCHITECTURE, TRADITIONAL SETTLEMENTS	
ΜΑΡΙΑ ΒΡΑΧΙΟΝΙΔΟΥ	
Άυλη πολιτιστική κληρονομιά και αειφόρος ανάπτυξη: το παράδειγμα της Γιορτής Παραμυθιών στην Κέα	593
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ	
Πήλινες κυπέλες και πρακτικές μελισσοκομίας στα νησιά των Νότιων Κυκλάδων	603
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΑΤΑΡΗΣ, ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΤΣΙΛΙΓΓΙΡΗ, ΘΕΟΔΩΡΑ ΠΕΤΑΝΙΔΟΥ	
Παραδοσιακή μελισσοκομία και λιθόκτιστες κατασκευές στο νησί της Άνδρου	627
ΚΑΝΑΚΑΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	
Καταγραφή και ανάδειξη της (αγροτικής) πολιτιστικής κληρονομιάς, ο μόνος τρόπος διάσωσης του τοπίου των νησιών: η περίπτωση της Σίφνου	647
ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ	
Αγροτικός χώρος και αγροτικές κατασκευές στην Κύθνο (Θερμιά)	669
ΜΑΝΟΛΗΣ Γ. ΣΕΡΓΗΣ	
Ιστορική αναδρομή της καπνοκαλλιέργειας στη Νάξο (αρχές 19 ^{ου} αιώνα - 1950)	681

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΡΙΤΖΟΥΛΗ	
Εντοπισμός και αρχική καταγραφή της βιομηχανικής κληρονομιάς στα γεωγραφικά όρια της Σαντορίνης, Ν. Κυκλάδων κατά τα νεώτερα χρόνια	703
ΘΕΟΔΩΡΑ (ΔΩΡΑ) ΜΟΝΙΟΥΔΗ-ΓΑΒΑΛΑ	
Μετασηματισμοί στον κτισμένο χώρο των Κυκλάδων κατά τον 19 ^ο αιώνα: συνέχειες και ασυνέχειες	715
ΛΕΙΒΑΔΙΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ, ΠΕΡΒΑΝΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	
Το πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό αποτύπωμα της εσωτερικής μετανάστευσης στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Η περίπτωση των Χίων προσφύγων στην Σύρο	729
ΑΓΝΗ ΚΟΥΒΕΛΑ - ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ	
Σαντορίνη. Φυσιognωμία και αρχιτεκτονική άλλοτε και τώρα	741
ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΝΑΝΗΣ	
Χερσαίες και θαλάσσιες μεταφορές μεταλλευμάτων στις Κυκλάδες (Το παράδειγμα της Αντιπάρου)	755
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Σ. ΓΑΒΑΛΑΣ	
Ο κύκλος ζωής της οικογένειας στις Κυκλάδες: 1907-2017, ένας και πλέον αιώνας δημογραφικών εξελίξεων.	771
VI. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ, ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ, ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ / MODERN ECONOMY AND DEVELOPMENT OF THE CYCLADES, TOURISM, MANAGEMENT OF MONYMENTS	
ΔΙΜΕΛΛΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ	
Χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη. Η περίπτωση της Τήνου	797
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ι. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ	
Η Περιβαλλοντική προστασία των Κυκλάδων και η νομολογία του ΣτΕ	813
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΚΟΡΡΕΣ, ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΚΚΙΝΟΥ, ΑΘΗΝΑ ΟΥΑΛΛΑΣ	
Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη: Η Μελέτη Περίπτωσης των Κυκλάδων	823
ΔΡ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΚΑΣΙΜΑΤΗ	
Η Ζήτηση και η προσφορά του Ελληνικού Τουριστικού προϊόντος: Η περίπτωση των Κυκλάδων	835
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Γ. ΧΑΙΡΕΤΗ	
Ανάλυση της οικονομικής φυσιognωμίας των Κυκλάδων	853
ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΣΕΡΟΣ	
Τράπεζα αίματος Συλλόγου Φιλωτιτών Νάξου	869
ΑΓΓΕΛΙΚΗ Γ. ΣΙΜΩΣΙ	
Ναυάγια της νεότερης σύγχρονης ιστορίας στον κόλπο Αδάμαντα νήσου Μήλου	873
ΛΟΓΑΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	
Προτεινόμενη Πολιτιστική Διαδρομή στην περιοχή της Βυζαντινής Νάξου. Παναγία Δροσιανή - Άγιος Γεώργιος Διασορίτης - Παναγία Πρωτόθρονη - Χαλκί	883
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ-ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ	903
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	907
ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ	913
ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΩΝ	919

Εξόριστος στην Σίφνο. Αναμνήσεις του Γάλλου Φιλέλληνα Jean Philippe Paul Jourdain από την Σίφνο την εποχή της εθνεγερσίας

Αλκιβιάδη Νικ. Λεμπέση
Οικονομολόγου-Ιστοριοδίφη

Περίληψη

Η παρουσίαση αφορά την εν γένει προσωπικότητα και τις πολιτικο-οικονομικές επιδιώξεις του ελάχιστα γνωστού Γάλλου φιλέλληνα Αντιπλοίαρχου Κόμητα *Jean Philippe Paul JOURDAIN*, Συνταγματάρχη και Χιλιάρχου στον Ελληνικό Στρατό, εστιάζοντας στις ανθρωπογεωγραφικές περιγραφές και ιστορικές αναμνήσεις του από την παραμονή του στην νήσο Σίφνο κατά την περίοδο της εθνεγερσίας. Από την περίοδο αυτή προκύπτει η φιλόνησθη και ανιδιοτελής προσφορά του προς 400 Σιφνίους της εποχής και εντοπίζεται η ανάγκη σημερινής τιμητικής ανταπόδοσης προς το πρόσωπό του. Επί τη βάση πρωτοτύπων μεταφρασμένων αποσπασμάτων από το δίτομο έργο του «Ιστορικά και Στρατιωτικά Απομνημονεύματα επί των Γεγονότων στην Ελλάδα από το 1822 μέχρι την ναυμαχία του Ναυαρίνου» και σχετικών αναφορών από τα Αρχεία της Παλιγγενεσίας.¹

Λέξεις κλειδιά: Γάλλος φιλέλληνας, Jourdain, Σίφνος.

Η Σίφνος (και η Ελλάδα) Ευγνωμονούσα!

Ζουρνταίν ή Ζουρδέν ή Ζιορτάν ή Ζουρτάν ή Ζουρδάν ή Ζορδάν ή Ζιορδάν ή Ντζιορδάν ή Ιορδάνης ή Ιουρδάνης ή Jourdan ή Jourdain.²

Δεν πρόκειται για μια αναφορά από αστυνομικό δελτίο σε εγκληματία του κοινού ποινικού δικαίου με πολλαπλά ονοματεπώνυμα αλλά για τον Κυβερνήτη Φρεγάτας του Γαλλικού Βασιλικού Ναυτικού (*Jean Philippe Paul*) *Jourdain* και τις κατά κανόνα εξελληνισμένες αναφορές του επωνύμου του στα Αρχεία της

¹ Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στην κα. Αναστασία Τσαγκαράκη, συγγραφέα και διδάκτορα της Ιστορίας του Γαλλικού Πολιτισμού (Ε.Κ.Π.Α.), που είχε την υπομονή να διαβάσει το κείμενο του πονήματος όπως αυτό υποβλήθηκε προς παρουσίαση στο Συνέδριο της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών. Τούτο εν συνεχεία διαμορφώθηκε στην παρούσα τελική του μορφή μετά από τις πολύτιμες και ουσιαστικές παρατηρήσεις της, αποτέλεσμα συμπληρωματικής βιβλιογραφικής έρευνας. Τα ενθαρρυντικά και δημιουργικά σχόλιά της κας Τσαγκαράκη επί τη βάσει της σε βάθος ενσυστάσεώς της με το θέμα των Γάλλων Φιλελλήνων περιποιούν τιμή στον γράφοντα, ο οποίος βέβαια διατηρεί πλήρη την ευθύνη για τα αναγραφόμενα στην παρούσα εργασία.

² Τα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Βουλή των Ελλήνων, τόμοι 3 και 6.

Ελληνικής Παλιγγενεσίας και άλλες πηγές. Μία προσωπικότητα με ανεγνωρισμένη φιλελληνική δράση για την οποία λίγα είναι γνωστά στο ευρύ ελληνικό κοινό παρά το γεγονός πως έχουμε στην διάθεσή μας από αρκετά ενωρίς, ήδη από το 1828, τα «Απομνημονεύματά» του σε δύο τόμους.³ Αφορούν την περίοδο από την έναρξη σχεδόν της Ελληνικής Επανάστασης (1822) μέχρι την Ναυμαχία του Ναυαρίνου (1827) και περιλαμβάνουν αναμνήσεις σχετικά με «ιστορικά και στρατιωτικά γεγονότα». Τα απομνημονεύματά του αυτά τυπώθηκαν στο Παρίσι το 1828 από τον εκδοτικό οίκο Brissot-Thivars σαν συνέχεια ενός άρθρου, που κυκλοφόρησε το 1826 και γνώρισε σχετική επιτυχία.

Βασική πηγή του παρόντος πονήματος αποτελεί το πρωτότυπο του ανωτέρω έργου του στη γαλλική όπως αυτό συμπληρώνεται και επιβεβαιώνεται από διάφορες παράπλευρες ελληνικές πηγές, κυρίως μεταφράσεις επιλεγμένων αποσπασμάτων ή δευτερογενείς αναφορές.

Είναι αξιοπερίεργο πως παρά την έντονη παρουσία του Γάλλου φιλέλληνα αυτού σε όλες σχεδόν τις κύριες στιγμές του Αγώνα, πολύ περιορισμένες αναφορές υπάρχουν τόσο στην εν γένει προσφορά του όσο και στα κίνητρα ή την προσωπικότητά του πριν αλλά και μετά τον απελευθερωτικό Αγώνα των Ελλήνων. Αντίστοιχα, το ίδιο το εν λόγω έργο του δεν έχει προσελκύσει βιβλιογραφικά το ενδιαφέρον που αναμφίβολα του αναλογεί. Τούτο θα μπορούσε να οφείλεται στην πολιτικά «ευαίσθητη» φύση των θεμάτων με τα οποία το όνομά του συνδέθηκε αλλά και των οποίων υπήρξε βασικός πρωταγωνιστής. Θέματα που βρέθηκαν σε αντίθεση με το αποδεκτό επικυρίαρχο αφήγημα της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου.

Η έρευνά μας δεν κατόρθωσε να εντοπίσει κάποια πλήρη μετάφραση των συγκεκριμένων «Απομνημονευμάτων» στα ελληνικά ενώ απουσιάζουν ουσιαστικές αναφορές στο πρόσωπό του σε στοχευμένες εργασίες που αφορούν τους Γάλλους φιλέλληνες –όπως επί παραδείγματι στην πρόσφατες ιδιαίτερα αξιόλογες και εμπειριστατωμένες εργασίες της Δρ. Αναστασίας Τσαγκαράκη.⁴ Αντίστοιχα ξενίζει η απουσία αναφοράς στο πρόσωπό του στο κλασικό πόνημα του Μπάμπη Άννινου: «Οι Φιλέλληνες του 1821».⁵

Σε όλες τις επίσημες ελληνικές αναφορές για αυτόν αλλά και στον τίτλο των «Απομνημονευμάτων» αναφέρεται ως «Συνταγματάρχης Jourdain στην Υπηρεσία της Ελληνικής Κυβέρνησης», πλην όμως η έρευνά μας δεν κατόρθωσε να εντοπίσει την χρονική στιγμή που του απενεμήθη ο βαθμός αυτός.

³ Jourdain, 1828, *Mémoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce, depuis 1822 jusqu'au combat de Navarin*, Τόμοι I & II, Παρίσι, Brissot-Thivars.

⁴ Οι εν λόγω εργασίες διακρίνονται για την πληρότητα των στοιχείων τους σχετικά με τους Γάλλους φιλέλληνες πλην όμως εστιάζουν στον Στρατό Ξηράς.

Τσαγκαράκη 2014, σελ. 46, Ναυτική Επιθεώρηση, Τεύχος 589, Αθήνα.

Τσαγκαράκη 2021, εκδ. Παρισιάνου.

⁵ Άννινος 1925.

Επίσης είναι άξιο προσοχής πως το όνομά του αναφέρεται σε ελάχιστα εδάφια των διαφόρων ιστορικών ανασκοπήσεων της Ελληνικής Επανάστασης που έχουν κατά καιρούς έκτοτε κυκλοφορήσει.^{6,7,8,9}

Εξάιρεση αποτελεί το μνημειώδες έργο του Διονυσίου Κόκκινου (βραβείο Ακαδημίας Αθηνών) «Η Ελληνική Επανάστασις», η πληρέστερη ίσως εξιστόρηση των γεγονότων, όπου ο Jourdain εμφανίζεται σε αρκετά σημεία. Μέσα από αυτό, μπορούμε να εστιάσουμε σε ορισμένες σημαντικές στιγμές, παράπλευρου βέβαια ενδιαφέροντος συγκριτικά με το κεντρικό θέμα του παρόντος, ήτοι την σχέση του με την Σίφνο. Κατά πρώτο, τη συμμετοχή του Jourdain ως μοναδικού αλλοδαπού στην επίσημη Ελληνική αποστολή της επαναστατημένης Ελλάδας στη Σύνοδο της Βερόνας και τις επακόλουθες διαπραγματεύσεις με το τάγμα των Ιπποτών της Μάλτας για τη δανειοδότηση του Αγώνα¹⁰ (επεισόδιο που θα το δούμε στη συνέχεια λίγο πιο διεξοδικά). Κατά δεύτερο, τόσο τη συγκλονιστική αυτοπρόσωπη μαρτυρία του για την Σφαγή της Χίου¹¹ όσο και την περιγραφή των αντίπαλων παρατάξεων στην Μάχη του Φαλήρου.¹²

Τα «Απομνημονεύματα» δεν περιέχουν πολλά σχέδια ή εικόνες πλην ορισμένων προσωπογραφιών (Μιαούλης, Μαυροκορδάτος, ατυχώς όχι όμως και κάποιο ιδικό του πορτραίτο) και ενός ξεχωριστού χαρακτηριστικού που απεικονίζει Σιφνιώτισσες με τοπικές ενδυμασίες της εποχής. Το τελευταίο αυτό στοιχείο ήταν που προσείλκυσε το αρχικό ενδιαφέρον μας για περαιτέρω έρευνα. Η έρευνα κατέληξε να επιβεβαιώσει την ειδική σχέση του Φιλέλληνα αυτού με την νήσο Σίφνο αφού την ξεχωρίζει μέσα από τα πολλά μέρη της Ελλάδας με τα οποία η δράση του τον συνέδεσε.

Συναντούμε το όνομα του νεαρού Jean Philippe Paul Jourdain αρκετά ενωρίς, κατά τους χρόνους μετά την Γαλλική Επανάσταση, όταν συμμετέχει σε αρκετά πολεμικά γεγονότα, όπου επιδεικνύει αξιομνημόνευτη ανδρεία με κόστος 20 συνολικά βαρείς τραυματισμούς σε μάχες, σύμφωνα με τις επίσημες αναλυτικές αναφορές επ' ανδραγαθεία.¹³ Τον Ιούνιο του 1803, επέβλεψε ως νεαρός υποπλοίαρχος την κατασκευή του πολ. εμικού μπρικιού «Νέαρχος» (“*Nearque*”), του οποίου ανέλαβε και τη διακυβέρνηση. Το πλοίο μαζί με το πλήρωμά του αποτελούμενο από 103 άτομα συνελήφθη το 1806 στα παγωμένα νερά του Β. Ατλαντικού, όπου κυνηγούσε Αγγλικά και Ρωσικά φαλαινοθηρικά, και οδηγήθηκε στο Πλύμουθ (*Plymouth*) της Αγγλίας και αργότερα παροπλίστηκε.¹⁴ Ο κυβερνήτης του μάλλον επέστρεψε στη συνέχεια στην Γαλλία από όπου και αποστρατεύθηκε

⁶ Τρικούπης 1860.

⁷ Στασινόπουλος 1929.

⁸ Whitcombe 1992.

⁹ Soutzo 1829.

¹⁰ Κόκκινος 1967 τ.3, σελ. 529-533.

¹¹ *Ο ίδιος* 1967 τ.2 σελ. 626-627.

¹² Κόκκινος 1967, τ.3 σελ. 14-16.

¹³ *Revue de l’Orient: bulletin de la Société Orientale* 1853, Τόμος 14, σελ. 358.

<[https://en.wikipedia.org/wiki/French_brig_Néarque_\(1804\)](https://en.wikipedia.org/wiki/French_brig_Néarque_(1804))> (πρόσβαση 13/08/2021).

¹⁴ Wikipedia, “French brig *Néarque* (1804)”.

το 1814 στα πλαίσια μειώσεων των στρατεύσιμων αξιωματικών προς το τέλος των Ναπολεόντιων πολέμων. Έλαβε τον τιμητικό βαθμό του Αντιπλοίαρχου (Κυβερνήτης Φρεγάτας - Capitaine de Frégate) του Γαλλικού πολεμικού ναυτικού στις 8 Μαρτίου 1818.¹⁵

Παρά το γεγονός πως η Ελληνική Επανάσταση δεν προσείλκυσε μόνον ρομαντικούς φιλέλληνες αλλά και πληθώρα διεθνών τυχοδιωκτών, περιθωριακών, ανεπάγγελτων και μισθοφόρων, ο Συντ/χης Jourdain, πέραν από προφανώς εγγράμματος, φαίνεται πως εμφορείτο σε μεγάλο βαθμό από αγνά ανθρωπιστικά ιδεώδη (ή τουλάχιστον έτσι αυτο-παρουσιάζεται). Αυτό προκύπτει και μέσα από τα αναρίθμητα σχόλια και περιγραφές του σχετικά με τις εμπειρίες που είχε από πρόσωπα και καταστάσεις στην επαναστατημένη «Ελλάδα» καθώς και τις έγγραφες ηθικοπλαστικές νουθεσίες του σε μια μεγάλη σειρά δημόσιων και ιδιωτικών επιστολών.

Αφικνείται στην εμπόλεμη ζώνη στις 16 Απριλίου 1822 στη Νεάπολη της Μομφρασίας με το γαλλικό μοτοπάρδο πλοίο “*La Bonne Mère*”¹⁵ και κατά την εδώ παρουσία του αναφέρεται με τον τίτλο του κόμητος. Οι πηγές για την αριστοκρατική του καταγωγή είναι ιδιαίτερα φειδωλές, μάλλον λόγω της κατάρτησης των τίτλων της γαλλικής αριστοκρατίας κατά την επαναστατική «μεταπολίτευση». Παρ’ όλα αυτά, τον ανευρίσκουμε να αναφέρεται ως *Comte des Ursins*, της σημαντικής γενεαλογικής γραμμής των Νορμανδών *Ursins*, που προέρχονται από την ιταλική ιστορική οικογένεια των *Orsini*.¹⁶ Στις ίδιες πηγές γίνεται αναφορά και στην οικογενειακή του σχέση με την σημαντική Γαλλική στρατιωτική προσωπικότητα του Etienne-François-Louis-Honoré Le Tourneur αλλά και στις σχέσεις του με το Τάγμα των Ναϊτών ιπποτών του Αγ. Ιωάννου της Μάλτας. Ίσως για τους λόγους αυτούς έχει ήδη επιλέξει να μην παισιώσει τον υπό Γαλλική επίβλεψη στόλο του Πασά της Αιγύπτου, όπου τα προσωπικά οικονομικά οφέλη λόγω της στρατιωτικής και ναυτικής του εμπειρίας ήσαν εξασφαλισμένα.

Εμφανίζεται (ήδη από το εσώφυλλο των «Απομνημονευμάτων») να έχει ενστερνισθεί τις προτροπές του Γάλλου ευπατρίδη και ιδρυτή της φιλελληνικής οργάνωσης «Ελληνόγλωσσο Ξενοδοχείο» στο Παρίσι (πρόδρομου της Φιλικής Εταιρείας) Σουαζέλ-Γκουφιέ (*Auguste Choiseul-Gouffier*). Ο Γκουφιέ (ο «Γάλλος Έλγιν») είναι ήδη γνωστός από τις προ-επαναστατικές περιηγήσεις¹⁷ και διηγήσεις του στις περιοχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας, που αργότερα θα αποτελέσουν την απελευθερωμένη Ελλάδα. Ίσως αυτόν χρησιμοποιεί ως πηγή και ο Jourdain στη μακροσκελή εισαγωγή του 1ου τόμου των «Απομνημονευμάτων», όπου δίνει μια πολύ ενδιαφέρουσα γεωγραφική και διοικητική περιγραφή της «Ελλάδας».

Φαίνεται πως τα φιλελληνικά κίνητρα μαζί με την πολιτική και στρατιωτική εμπειρία αλλά και την αριστοκρατική καταγωγή του κερδίζουν τους πολιτικούς αρχηγούς της Επανάστασης αφού του περιποιούν την τιμή να τον επιλέξει

¹⁵ Jourdain 1828, Τόμος I, Κεφ. I, σελ. 1-3. Επιβεβαιώνει και ο Rouqueville (III-354 και IV/94) αν και το όνομά του δεν αναφέρεται στον κατάλογο επιβατών σύμφωνα με τους Barth W-Kehrig-Korn W. (1831).

¹⁶ Sensoilliez 2002, σελ. 223.

¹⁷ Choiseul-Gouffier Marie-Gabriel-Florent-Auguste de 1782.

η Προσωρινή Ελληνική Κυβέρνηση, που ορίστηκε στην Α' Έθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, για να αντιπροσωπεύσει μαζί με τον κόμητα Α. Μεταξά τους επαναστατημένους Έλληνες στην αποστολή τους στην Διάσκεψη των Μεγάλων Δυνάμεων στο Συνέδριο της Βερόνας Ιταλίας (Οκτώβριος 1822). Στην επιλογή τους αυτή θα πρέπει να έπαιξε ρόλο και η ανεπίσημη παρασκηνιακή σχέση του Jourdain με την Γαλλική Κυβέρνηση, όπως επισημαίνουμε στο τέλος του παρόντος.

Σκοπός τους ήταν να παρουσιάσουν στις συντηρητικές αυτοκρατορικές δυνάμεις της Ιεράς Συμμαχίας, που ερύθμιζε τότε τις τύχες της Ευρώπης, την εθνικο-απελευθερωτική διάσταση της Ελληνικής Επανάστασης, διαφοροποιούμενοι από κοινωνικά επαναστατικά κινήματα που ξεσπούσαν αλλεπάλληλα την περίοδο εκείνη, όπως οι Καρμπονάροι στην Ιταλία, η επανάσταση κατά του Φερδινάνδου στην Ισπανία (1820) ή οι Ιακωβίνοι στην Γαλλία (1790). Σε παράλληλη ταυτόχρονη αποστολή προς τον Πάπα της Ρώμης αποστέλλονται και ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός με τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη με σκοπό την αίτηση υποστήριξης της Επανάστασης από τα Χριστιανικά έθνη με πιθανό έμμεσο αντίκρισμα την επανασύσταση του Τάγματος των Ιππέων του Αγ. Ιωάννου των Ιεροσολύμων σε κάποιο ελληνικό νησί του Αρχιπελάγους.

Και οι δύο αποστολές απέτυχαν να φθάσουν στον τελικό τους προορισμό και να γίνουν δεκτοί σε ακρόαση, παραμένοντας για αρκετό χρονικό διάστημα στην Ανκόνα χωρίς να τους χορηγηθεί διαβατήριο μετάβασης στην Βερόνα. Τα κείμενα των επιστολών που μας παραθέτει στην Γαλλική γλώσσα, τόσο εξ ονόματός των απεσταλμένων όσο και από την Προσωρινή Ελληνική Κυβέρνηση (με υπογραφές Αθαν. Κανακάρη και Θεοδ. Νέγρη) και με αποδέκτες τους συμμετέχοντες στο Συνέδριο της Ιεράς Συμμαχίας και ειδικότερα τον αυτοκράτορα Αλέξανδρο Ι της Ρωσίας, τον Ποντίφικα Πάπα Πίο Ζ' και τον καρδινάλιο *Gonzalvi*, υπουργό Εξωτερικών της «Γαληνοτάτης Δημοκρατίας», είναι αναντίρρητα τεκμήρια του εθνικοαπελευθερωτικού και θρησκευτικού χαρακτήρα της Ελληνικής Επανάστασης, ιδωμένων με τα μάτια των επαναστατημένων Ελλήνων.¹⁸

Από εκεί ο Jourdain αναλαμβάνει στη συνέχεια να μεταβεί στο Παρίσι με έγγραφη εξουσιοδότηση (1 Μαρτίου 1823) από τον κόμη Μεταξά (Υπουργό της Αστυνομίας) να εκπροσωπήσει εν λευκώ τα συμφέροντα των επαναστατημένων Ελλήνων αναζητώντας πολιτική αναγνώριση της Επανάστασης και οικονομική υποστήριξη.¹⁹ Επιστρέφει με μια πρόταση, η οποία αργότερα κρίθηκε σκανδαλώδης, αν και στην αρχική της σύλληψη έμοιαζε να συγκεντρώνει πολλά πλεονεκτήματα: έμμεση αναγνώριση της Επανάστασης από τις Ευρωπαϊκές χριστιανικές ελίτ, στρατιωτική υποστήριξη σε έμφυλο υλικό και εξοπλισμό αλλά και οικονομική χρηματοδότηση του Αγώνα σε δανειακή («λεόντεια») βέβαια βάση.

Όλα αυτά εξασφαλίζοντας την (θεωρητική, αφού στην πράξη είχαν ελάχιστες

¹⁸ Jourdain 1828, Τόμος Ι, Κεφ. ΙΧ, σελ. 146-165. Η συμμετοχή του στην σημαντική αυτή αποστολή αναφέρεται ακόμη και στην Ιστορία της Ευρώπης (Geschichte Europas) του Ad.Stern (II/301) όπως μας παραδίδουν οι Barth W. & Kehrig-Korn M. στο έργο τους "Die Philhellenenzeit" (1831).

¹⁹ Ο ίδιος 1828, Τόμος Ι, Κεφ. ΧΙ, σελ. 188.

πρακτικές δυνατότητες) υποστήριξη του Τάγματος των Ιωαννιτών Ιπποτών, που μετά την απώλεια των κτήσεών τους στην Μεσόγειο, με πιο πρόσφατη αυτή της Μάλτας, αναζητούσαν νομικό έρεισμα για την επιστροφή τους στην Ρόδο (αλλά και στην Κύπρο και Κρήτη) μέσα από την πιθανή επιτυχή έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης. Στο ενδιάμεσο, νησιά σαν την Σύρο (το μελλοντικό «Γιβραλτάρ του Τάγματος»), την Σαντορίνη και άλλα με ισχυρή παρουσία της Καθολικής θρησκευτικής κοινότητας θα χρησίμευαν σαν μεσεγγύηση της δανειοδότησης του Αγώνα.

Ο Συντ/χης Jourdain υπογράφει στις 10.07.1823 σχετικό προσύμφωνο με το Τάγμα των «Ιπέων της Μάλτας»²⁰ επ' ονόματι -και εν πολλοίς εν αγνοία- της επαναστατικής Ελληνικής κυβέρνησης και επιστρέφει μαζί με τον ιππότη Φίλιππο Σαστελαίν (*Chastelain*) για την ολοκλήρωση και επικύρωση της διαπραγματεύσεως. Αυτή τελικά ποτέ δεν επετεύχθη παρά την υποστήριξη προσωπικοτήτων, όπως ο Μητροπολίτης Ουγγρο-Βλαχίας Ιγνάτιος σε επιστολή του από τους Πεισούς (Πίζα, 28 Αυγούστου 1823)²¹ ή ο εγκατεστημένος στο Γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών στο Παρίσι Παναγιώτης Κοδρικάς.²² Πιθανή αιτία της αποτυχίας αυτής ίσως να αποτελούν και οι αντίστοιχες αντιδράσεις από τους Έλληνες στο Λονδίνο για μια δανειακή σύμβαση με το «άπολι Τάγμα»²³, αν και κατ' ουσίαν η αποτυχημένη αυτή προσπάθεια οφείλεται στους τυχοδιωκτικούς όρους της σύμβασης και στις καιροσκοπικές αντιρρήσεις του Μαυροκορδάτου που -όπως αποδείχθηκε στην συνέχεια- είχε διαφορετικές γεωπολιτικές και προσωπικές επιδιώξεις. Οι αντιρρήσεις αυτές παρουσιάζονται στην προς τον Ιωάννη Ορλάνδο επιστολή του Μαυροκορδάτου, ενώ το θέμα θεωρήθηκε οριστικά λήξαν μετά και την αρνητική άποψη του Ιωάννη Καποδίστρια προς τον φιλέλληνα Ελβετό τραπεζίτη Εϋνάρδο.²⁴

Ακόμη και η τιμητική έμμεση «δωροδοκία» με την απονομή Ιπποτικών τίτλων του Τάγματος στους κόμητα Μεταξά, πρίγκιπα Μαυροκορδάτο, Λαζ. Κουντουριώτη, ναύαρχο Μιαούλη, Ευγ. Τομπάζη και Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, δεν μπόρεσε να φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα προς απογοήτευση του Συντ/χη Jourdain. Μάλιστα, λίγα χρόνια αργότερα, η έγγραφη αντίδρασή του στο δάνειο από την Αγγλία και τη συναφή «Πράξη Υποτελείας» θα θεωρηθεί εγκληματική και θα του στοιχίσει της εξορία του από την ελληνική επικράτεια για χρονικό διάστημα 18 μηνών, τρεις από τους οποίους θα τους ζήσει στην Σίφνο.

Όμως ήδη κατά τους πρώτους μήνες παρουσίας του στην επαναστατημένη Ελλάδα ο Συντ/χης Jourdain είχε προλάβει να περιηγηθεί ένα μεγάλο μέρος της τότε επικράτειας και μας δίδει πολύ ενδιαφέρουσες περιγραφές της κοινωνικοπολιτικής κατάστασης και των συνθηκών ζωής που επικρατούσαν. Στη συνέχεια θα δούμε τις λεπτομερείς εντυπώσεις του από την πρώτη επίσκεψη και παραμονή

²⁰ Jourdain 1828, Τόμος Ι, Κεφ. XI, σελ. 190-207.

²¹ Τα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Βουλή των Ελλήνων, Αυτά Εγγραφα, Τόμος 17, σελ. 104-105.

²² Dimakis 1978.

²³ Τα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Βουλή των Ελλήνων, Τόμος 14, σελ. 46.

²⁴ Συμ. Συμμεωνίδης 2013, ΣΙΦΝΙΑΚΑ Τόμος ΚΑ', σελ. 37 και 38.

μιας εβδομάδας στην Σίφνο. Προηγουμένως όμως είναι ιδιαίτερου ενδιαφέροντος να ξεχωρίσουμε την σχετική αναφορά μέσα στα εν λόγω απομνημονεύματα σε ένα καταπληκτικό πολυσέλιδο «Σημείωμα»²⁵, που είχε δοθεί στον ιππότη Σαστελαίν (*Chastelain*) εν είδει κατευθυντήριων Διαπραγματευτικών Οδηγιών.

Στο εμπιστευτικό αυτό Σημείωμα περιγράφονται σε 28 σελίδες και 41 άρθρα οι οδηγίες συμπεριφοράς και τα διαπραγματευτικά περιθώριά του. Ειδικού όμως ενδιαφέροντος για το θέμα μας είναι η συγκριτική περιγραφή των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων κάθε νησιωτικής περιοχής πιθανού οικονομικού και γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος για τις μελλοντικές ανάγκες του Τάγματος της Μάλτας, όπου ξεχωρίζει το «μικρό Αρχιπελάγος», ήτοι το σύμπλεγμα Νάξου, Πάρου, Αντιπάρου και Σίφνου.²⁶ Για έναν Σίφνιο ιστορικό ερευνητή τού σήμερα αποτελεί πηγή ιδιαίτερης υπερηφάνειας η ειδική αναφορά στην Σίφνο (*Siphante*, κατά τον συγγραφέα) που την ξεχωρίζει μέσα από όλα τα νησιά του Αρχιπελάγους (σε μετάφραση/απόδοση από τα Γαλλικά).²⁷

Άρθρο 19. *Siphante*. Το νησί *Siphante* βρίσκεται βόρεια και κοντά στο νησί *Argentière* (σ.σ. Κίμωλος). Κάποτε θεωρείτο το πιο πλούσιο νησί του Αρχιπελάγους λόγω των μεταλλείων χρυσού και αργύρου, εκ των οποίων η δεκάτη μόνον ήταν αρκετή για να προμηθεύσει στο διάσημο Ιερό των Δελφών τους πιο πλούσιους θησαυρούς που έχει κάποιος ιδεί. Τα πλούτη που κρύβει στα έγκατά του παραμένουν αγνοημένα. Εκτός από αυτά σε χρυσό και άργυρο, υπάρχουν σε αφθονία και μόλυβδος, σίδηρος και μαγνήτης. « Επίσης, τα βουνά του περιέχουν φλέβες από το πλέον όμορφο μάρμαρο. Αυτό το νησί θα ήταν το πιο όμορφο του Αρχιπελάγους εάν περιέρχεται στα χέρια των Ευρωπαίων (και κυρίως της Μάλτας). Είναι επίσης ένα από τα πλέον ευχάριστα και εύθυμα νησιά. Ο αέρας εκεί είναι αγνός και καθαρός, το έδαφος πολύ παραγωγικό και υψηλού βαθμού γονιμότητας. Υπάρχει βιομηχανική παραγωγή, οι κάτοικοι είναι γλυκείς και φιλόξενοι, οι γυναίκες όμορφες. Το νησί δεν διαθέτει λιμένα. Αυτό το νησί είναι πολύτιμο όπως και αυτά της Πάρου, Αντιπάρου και Νάξου, που βρίσκονται στην ίδια περιοχή και που θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν θαυμάσιο τομέα για το Τάγμα της Μάλτας. Εκεί υπάρχουν επιπλέον δύο μικρά νησάκια και ακατοίκητες περιοχές, οι οποίες όμως προσφέρουν καλό αγκυροβόλιο ακόμη και για τα πιο μεγάλα πλοία».

Η άφιξη του Συντ/χη Jourdain για πρώτη φορά στην Σίφνο έγινε στις 13 Ιουνίου 1822 ερχόμενος από την Σύρο. Εδώ θα παραμείνει για μιαν ολόκληρη εβδομάδα μέχρι τις 20 Ιουνίου. Φαίνεται πως από την αρχή της εδώ παραμονής του αναπτύσσει μιαν ιδιαίτερη σχέση με τον κ. *Masse*, αδελφό του Γάλλου πρόξενου (κόνσολου), στο σπίτι του οποίου στο Κάστρο θα τύχει αξιομνημόνευτης φιλοξενίας.

Να σημειώσουμε εδώ πως ουσιαστικά πρόκειται για την οικογένεια του αντι-υπό-πρόξενου (*vice-consul*) της Γαλλίας στην Σίφνο, που -κατά τα ειωθότα της εποχής- στα μικρότερα νησιά διορίζονται από τον Γάλλο πρέσβη στην Κωνστα-

²⁵ Jourdain 1828, Τόμος I, Κεφ. XI, σελ. 208-237.

²⁶ Συμεωνίδης 1968, «Η ΣΙΦΝΙΑΚΗ», φ. Φεβ-Μαρ, σελ. 37.

²⁷ Jourdain 1828, Τόμος I, Κεφ. XI, σελ. 222-223.

ντινούπολη ενώ το αξίωμα συνήθως «κληρονομείται» από κατιόντες μέσα στην ίδια οικογένεια. Ο ιστορικός της Σίφνου Σίμος Συμεωνίδης έχει ασχοληθεί ενδελεχώς με τους προξένους των Μεγάλων (εμπορικών) Δυνάμεων στην Σίφνο (Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία και Ολλανδία) και μας επιβεβαιώνει πως την περίοδο της επίσκεψης Jourdain στο νησί, τα καθήκοντα του προξένου της Γαλλίας ασκεί ο Νικόλαος Μάτζας.²⁸ Το επώνυμο «Μάτζας» ή «Μάτζης» κατά πάσα πιθανότητα προκύπτει από την ελληνοποίηση του αρχικού ξενικού επωνύμου της αλλογενούς οικογένειας, που όμως ταυτόχρονα έχει ασπασθεί την Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη ήδη από τον 17^ο αιώνα κατά την εκτιμώμενη άφιξή της την περίοδο της Ενετοκρατίας. Για το στίγμα της εποχής, θα πρέπει να θεωρήσουμε επίσης πως η οικογένεια Μάτζα (όπως και οι υπόλοιπες προξενικές οικογένειες) είχαν αρχικά επιφυλακτική στάση για την επαναστατική εθνεγερσία, όταν δεν εκδηλώνετο αυτή τελείως αρνητικά (έως ανθελληνικά) κατά της νεοπαγούς Ελληνικής Διοίκησης.²⁹

Ας εστιάσουμε όμως στην ευκαιρία που δίνεται στον Jourdain να ξεναγηθεί σε όλο το νησί και να μας μεταφέρει πολλές ενδιαφέρουσες καταγραφές (όπως παρατίθενται στην συνέχεια σε μετάφραση/απόδοση) ακολουθώντας την πρακτική των διαφόρων περιηγητών της εποχής.³⁰

Ξεκινά παραδίδοντάς μας λεπτομερείς περιγραφές των μαρμάρινων σαρκοφάγων και των πεζών καθημερινών χρήσεών τους, τις οποίες ανευρίσκει κοντά στο λιμάνι της Σεράλιας, ενδεικτικό των γνώσεων και του θαυμασμού του για την αρχαία Ελλάδα. Οι σαρκοφάγοι αυτές διασώζονται μέχρι σήμερα στον οικισμό του Κάστρου. Δεν έχει ανευρεθεί όμως ο ναός, τα ερείπια του οποίου παρατηρεί –έστω και σαν περιστερώνα- και που θρυλείται πως ήταν αφιερωμένος στην λατρεία του αρχαίου θεού Πάνα. Στην έξοδο κάποιας λότζιας ανακαλύπτει ενσωματωμένα σε κάποιο τοίχο δύο μαρμάρινα ανθρώπινα σώματα, ένα γυμνό και ένα ενδεδυμένο, που όμως με δυσκολία τα διακρίνει κάτω από το άσπρισμα με ασβέστη, πρακτική που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Μαθαίνει πως υπήρχαν πολλά μαρμάρινα ανάγλυφα σε τοίχους σπιτιών, πρόλαβε όμως και τα συγκέντρωσε ο δραγουμάνος του Καπουδάν-πασά. Κοντά στο μοναστήρι της Βρύσης παρατηρεί δύο ακόμη μικρές μαρμάρινες σαρκοφάγους, η μία με σκαλίσματα παιδιών και γιρλάντες που, αν και χρησιμεύουν για ποτίστρες ζώων, ο ηγούμενος του μοναστηριού αρνείται να τις αποχωριστεί έναντι οποιουδήποτε τιμήματος. (Η μία από αυτές διασώζεται σήμερα στο Εθνογραφικό Λαογραφικό Μουσείο του Συνδέσμου Σιφνίων στην Απολλωνία).

Μας πληροφορεί επίσης πως το νησί είχε ορυχεία χρυσοῦ, αργύρου και μόλυβδου, το τελευταίο μάλιστα σε μεγάλες ποσότητες, με πιο γνωστά αυτά στην θέση του Αγ. Σώστη. Στις περιηγήσεις του δεν συναντά αρχαίες επιγραφές εκτός από μία σε ένα σπήλαιο πάνω από τις Καμάρες: «*ΝΥΦΕ ΟΝΔΗΕΔΩΝ*». Πολύ κοντά στο δρόμο προς το σπήλαιο υπάρχει μια λίθινη θύρα, που οι ντόπιοι ισχυρίζονται πως είναι υπόλειμμα από αρχαίο ναό του Απόλλωνα. Σήμερα γνωρίζου-

²⁸ Συμεωνίδης 1999, «ΣΙΦΝΙΑΚΑ Επετηρίς», Τόμος Η' σελ. 74.

²⁹ *Ο ίδιος* 1991, «ΣΙΦΝΙΑΚΑ Επετηρίς», Τόμος Α' σελ. 5-10 και 2008, Τόμος ΙΣΤ' σελ. 132

³⁰ Jourdain 1828, Τόμος II, Κεφ. VI, σελ. 94-104.

με πως αφορά τον αρχαίο Πύργο του Καμπαναριού, μία από τις πολλές λίθινες αμυντικές κατασκευές που παρατηρεί στην ύπαιθρο (το γνωστό δίκτυο Πύργων της Σίφνου).

Εντυπωσιάζεται από τον τρόπο με τον οποίο οι ντόπιοι μετατρέπουν ένα βραχώδες περιβάλλον σε καλλιεργήσιμη γη με τα διάσημα «σκαλωτά», τις αναβαθμίδες από ξερολιθιά.

Τις βλέπει σχεδόν σε όλα τα βουνά και τους λόφους και τις παρομοιάζει με σκάλες ή αμφιθέατρα, με κάθε βαθμίδα να είναι ένας ξεχωριστός αγρός με αμπέλια ή στάρια από όπου ξεφυτρώνουν συκιές ή ελαιόδεντρα. Συναντά πολλές πηγές νερού, οι οποίες δημιουργούν ρυάκια που χρησιμοποιούνται για το πότισμα των κήπων.

Στο καινούριο εξοχικό του κ. Μπάου, προξένου της Αγγλίας, βλέπει ένα άγνωστο δένδρο που του προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ο ιδιοκτήτης το αποκαλεί «δένδρο των Ινδιών» και ο Γάλλος επισκέπτης, αφού το περιγράψει με λεπτομέρειες, το αξιολογεί ιδιαίτερα. Δεν διστάζει να το προτείνει για καλλιέργεια διότι μπορεί να δώσει νήματα μαλακά σαν μετάξι και με υπέρτερες ιδιότητες από το βαμβάκι αφού δεν σκληραίνουν με την χρήση, αιχμαλωτίζουν την ζεστή και κάλλιστα μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την κατασκευή στρωμάτων ή παπλωμάτων.

Εκτός από τις πολύχρωμες ποικιλίες ενός ενδημικού διακοσμητικού φυτού, το ενδιαφέρον του συντ/χη Jourdain συνεχίζεται -στο πρότυπο του περιηγητή Tournefort- με βοτανολογικές παρατηρήσεις πέντε ειδών ορχιδέας που ποικίλουν σε χρώμα και μέγεθος και ενός άριστου είδους πολύ μαλακής οξαλίδας (ξινήθρα) που απαντάται σε ολόκληρο το νησί και οι ντόπιοι χρησιμοποιούν για αφεινήματα. Βρίσκει σε μεγάλες ποσότητες μακρόριζα γεράνια αλλά και ένα ενδημικό τύπο αυθεντικού γερανιού που δεν το έχει συναντήσει πουθενά αλλού εκτός από την Σίφνο. Εν γένει σχολιάζει πως στην Σίφνο συναντά κανείς πολλά περίεργα αλλά και χρήσιμα φυτά που ένας πραγματικός βοτανολόγος θα συγκέντρωνε, αποδεικνύοντας έτσι με τις βοτανολογικές του γνώσεις την εν γένει πολυμάθεια και πνευματική του καλλιέργεια.

Από την πανίδα, παρατηρεί δύο ειδών χελιδόνια: τα συνηθισμένα της Ευρώπης αλλά και έναν άλλο τύπο, πιο μικρό, σε γκριζες αποχρώσεις, που μοιάζει με σπουργίτι αλλά έχει πολύ κοντή ουρά. Αυτά πετούν εξ ίσου γρήγορα και μπερδεύονται στον αέρα με τα συνηθισμένα ενώ φτιάχνουν τις φωλιές τους μέσα στους θάμνους στις όχθες των χειμάρρων. Οι ντόπιοι πιστεύουν πως τα χελιδόνια ταξιδεύουν από τα θερμά κλίματα στα φτερά των πελαργών, ενώ αυτοί στο ταξίδι της επιστροφής τους στην Ασία και την Αφρική μεταφέρουν άλλα είδη μικρών πουλιών. Ο Jourdain θεωρεί πως μια τέτοια ιστορία, αν και προφανώς αβάσιμη, είναι σαφώς πιο λογική από τις αντίστοιχες που πιστεύουν σοβαροί άνθρωποι στην Γαλλία. Δηλαδή πως στο τέλος του φθινοπώρου τα χελιδόνια παγώνουν μαζί με τις λίμνες και τα ποτάμια και ξαναζωντανεύουν με το λιώσιμο των πάγων...

Στο νησί έχει πολλούς λαγούς, πέρδικες και χελώνες αλλά εκείνο που τον εντυπωσιάζει είναι ο μεγάλος αριθμός λευκών κατοικίδιων περιστεριών και οι πολύ λίγοι κυνηγοί.

Παρατηρεί ακόμη πως στην Σίφνο, όπως και σε όλη την Ελλάδα που έχει επισκεφτεί, τα αμπέλια σέρνονται στο χώμα αντίθετα με την Ευρώπη και τον ξενίζει να βλέπει τις κληματαριές να αναπτύσσονται οριζόντια σε μεγάλες αποστάσεις στο έδαφος, με τα τσαμπιά να βρίσκονται κοντά στο χώμα και με άλλα να κρέμονται από πάνω τους. Οι Σιφνιοί καλλιεργούν και ένα είδος αναρριχώμενης κολοκύθας, που κι αυτές τις αφήνουν να «τρέχουν» επάνω στο έδαφος. Οι κολοκύθες αυτές μπορούν να χωρέσουν πολλά λίτρα νερού και οι ντόπιοι τις χρησιμοποιούν για να αντλούν νερό αλλά και ως χωνιά.

Ο αέρας, τα νερά, τα φρούτα, το παιχνίδι, τα πουλερικά, όλα του φαίνονται θαυμάσια στην Σίφνο, εκτός από το ψωμί που το τρώγουν πάρα πολύ σκληρό και ξεραμένο, αφού το φτιάχνουν κάθε Σάββατο και για όλη την εβδομάδα. Επιπλέον είναι πολύ κακοψημένο, όπως και σε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα. Η έξω επιφάνεια είναι κατάξερη ενώ το εσωτερικό δεν φουσκώνει και του θυμίζει εκείνον τον στερεοποιημένο χυλό, που φτιάχνεται από μαύρο σιτάρι και αποτελεί την κύρια τροφή των χωρικών σε πολλές περιοχές της Γαλλίας. Τα διάφορα «πιάτα» παρασκευάζονται με τον τοπικό τρόπο αλλά πολύ άσχημα για το Ευρωπαϊκό γούστο του. Οι κάτοικοι παρασκευάζουν ένα πολύ ιδιαίτερο πιάτο που το ονομάζουν «σούπα από εντόσθια» (ο σημερινός πατσάς). Το εν λόγω φαγητό παρασκευάζεται από στομάχι ή κοιλιά βοδιού. Ψυλοκομμένα και καλοπλυμένα, με την προσθήκη νερού, αλατιού και μυρωδικών γίνονται σούπα την οποία βράζουν στον φούρνο κάθε Σάββατο μαζί με το ψωμί.

Τα σταφύλια της Σίφνου είναι πολύ καλά, τα κρασιά όμως δεν έχουν λεπτή γεύση λόγω της σύστασης του χώματος. Οι κάτοικοι εμπορεύονται βαμβακερούς καμβάδες, κάλτσες, λάδι, κάπαρη, σύκα, κρεμμύδια, κερύ και μέλι. Τον χειμώνα, οι άνδρες κατασκευάζουν καπέλλα από άχυρο, που τα πωλούν στον Μοριά και σε όλο το Αρχιπέλαγος με το όνομα «καστόρια της Σίφνου».

Βρίσκει πως οι Σιφνιοί διακρίνονται για την καταδεκτικότητα και την ανθρωπιά τους αφού δίνουν πάντοτε κάποια βοήθεια σε όποιον φτωχό συναντούν. Οι Σιφνιώτισσες είναι γενικά πολύ όμορφες. Η φύση τις έχει προικίσει με μεγάλα μαύρα ή γαλανά μάτια, γεμάτα γλυκύτητα και φιληδονία. Έχουν λεπτή μέση και εκπληκτικά μαλλιά, όμως η ενδυμασία παραμορφώνει την σιλουέτα τους, εκτός από αυτές που έχουν γεννήσει και έχουν ήδη χάσει την χάρη τους. Γενικά όμως είναι πολύ καθαρές και πολύ πιο αξιαγάπητες από ότι όμορφες. Έχουν μια απλοϊκή και παιδική ζωηράδα που ζωντανεύει την κάθε τους κίνηση, γελούν παιχνιδιάρικα με μια απερίγραπτη χάρη, αναμειγμένη με φινέτσα, ειλικρίνεια, ευπρέπεια και σεμνότητα. Η φωνή τους είναι γοητευτική. Δεν μπορείς να την ακούσεις χωρίς να σου δημιουργηθούν συναισθήματα. «Εάν οι γυναίκες της Σίφνου είχαν την εκπαίδευση των Παριζιάνων, δεν θα υπήρχαν πιο ελκυστικές γυναίκες σε όλο τον κόσμο» δεν διστάζει να γράψει.

Μας πληροφορεί πως υπάρχουν πέντε χωριά πάνω στο νησί: Αρτεμώνας, Πετάλι, Σταυρί, Καταβατή και Ξάμπελα καθώς κι ένας οικισμός με-

Εικ. 2. Γυναικείες φορεσιές Σίφνου.

ταξύ της πόλης (Κάστρο) και Σταυριού, με 1200 σπίτια στο σύνολο και πληθυσμό γύρω στους 6000 με 7000 κατοίκους. Βλέπει κανείς καμιά σαρανταριά εκκλησίες και περίπου 500 εξωκλήσια, τρία ανδρικά μοναστήρια και δύο γυναικεία, όπου τα ήθη απέχουν πολύ από το κανονικό. Όσον αφορά τους ιερείς, θεωρεί πως -όπως και σε όλη την Ελλάδα- είναι γενικά έκλυτοι, ιδιαίτερα αυτοί που ζουν στα μοναστήρια όπου κάνουν τακτικά όργια με τις πιστές. Τους χαρακτηρίζει ως αληθινούς τσαρλατάνους που κάτω από την μάσκα του ιερατείου μοιάζουν να δοξάζουν την αθεΐα. Η λατρεία είναι γι' αυτούς αντικείμενο χλευασμού και όλοι τους έχουν χωριάτικες προκαταλήψεις και καμμία από τις αρετές της επαρχίας. Κατά την γνώμη του, η αμορφωσιά τους συναγωνίζεται την ανηθικότητά τους, με άλλο τρόπο.

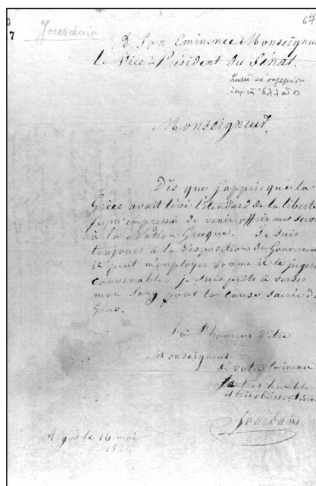
Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σχολιάσουμε πως τα πικρόχολα έως προσβλητικά σχόλια του Jourdain σχετικά με τον ντόπιο κλήρο μάλλον θα πρέπει να βασίζονται στην εγγενή αντίθεσή του προς την θεωρούμενη σχισματική Ορθόδοξη εκκλησία, Ιππότης της Μάλτας άλλωστε (ήτοι στρατιώτης του Πάπα) και -το πιθανότερο- τέκτονας. Δοθέντος δε πως τα «Απομνημονεύματά» του γράφτηκαν μετά την αποτυχία του αρχικού σχεδίου που προέβλεπε μέχρι και ένωση των δύο εκκλησιών, εύκολα εικάζουμε πως αυτό ίσως εξηγεί και τους λόγους της έντονης αντιπαράθεσης. Αντίδραση βέβαια που βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα αν κρίνουμε από τις γνωστές περιγραφές της εποχής (π.χ. συμπεριφορά ιερέων, τρόπος λειτουργίας της Γυναικείας Μονής Αγ. Ιωάννη Θεολόγου στου Μονγκού κλπ.).

Τα λιμάνια της Σίφνου είναι ο Φάρος, το Βαθύ, η Κιτριανή, η Χερρόνησος και αυτό του Κάστρου. Το καλύτερο θεωρείται ο Φάρος, κυρίως διότι αποτελεί καταφύγιο από τους βόρειους ανέμους που πνέουν σε όλο το Αρχιπέλαγος τα τρία τέταρτα του έτους αλλά και λόγω του βάθους του.

Από την Σίφνο ο Jourdain αναχωρεί στις 20 Ιουνίου συνεχίζοντας το ταξίδι του προς Κίμωλο και Μήλο. Ξαναβρίσκουμε τον συντ/χη Jourdain να ανανεώνει την σχέση του με την Σίφνο μερικά χρόνια αργότερα, αν και πολύ πιθανόν να διαβιεί κατά καιρούς ορισμένα χρονικά διαστήματα εκεί, αναπτύσσοντας προσωπικές σχέσεις. Για παράδειγμα, συγγράφει και δημοσιεύει από την Σίφνο (Siphante, 9 Απριλίου 1825) μια μνημειώδη επιστολή με ιστορική αναδρομή σχετικά με τα θεμιτά κίνητρα της Ελληνικής Επανάστασης μέσα από τα μάτια ενός μορφωμένου και πολύπειρου Φιλέλληνα³¹. Η μετάφραση του κειμένου αυτού ξεφεύγει από το αντικείμενο του παρόντος σίγουρα όμως αξίζει να αναδειχθεί σε εύθετο χρόνο και να μελετηθεί για ιστορικούς λόγους.

Η Ελληνική Επανάσταση έχει ήδη περάσει σε επόμενη φάση, αυτή των εμφυλίων, των φατριασμών, των στρατιωτικών ηττών, των πολιτικών ραδιουργιών, των απογοητεύσεων. Και όλα αυτά προδιαγράφουν την εξάρτηση που έρχεται πλησιέστερα μέσα από την «Πράξη Υποτέλειας» και την ανάγκη για έμμεση κρατική αναγνώριση μέσα από δανειακούς οικονομικούς πόρους αναγκαίους μεν για την συνέχιση του Αγώνα αλλά και για το μοίρασμα μισθών, αποζημιώσεων, στρατιωτικών τίτλων και κυβερνητικών αξιωμάτων. Ο Jourdain αντιτίθεται εγγράφως

³¹ Jourdain 1828, Τόμος I, Παράρτημα, σελ. 301-313.

Εικ. 3. Ιδιόχειρη Επιστολή.

σε κάθε εξωτερική εξάρτηση της επαναστατημένης Ελλάδας, απευθύνοντας πάμπολλες επιστολές. Ίσως διότι δεν ευδοχώθηκε ενωρίτερα η πρόταση στην οποία εμεσολάβησε αυτός για συνεργασία με τους Ιωαννίτες Ιππότες, ίσως από λόγους αρχής, ίσως και ένας συνδυασμός αυτών, δεδομένου πως -όπως μας τονίζει ο εκδότης των «Απομνημονευμάτων»- εκτός από ένθερμος Φιλέλληνας, ο συντ/χης Jourdain πάντοτε παραμένει «ένας αληθινός Γάλλος».

Στις 16 Αυγούστου του 1824 απευθύνει ιδιόχειρη συγκινητική επιστολή (τεκμήριο του γραφικού του χαρακτήρα και της υπογραφής του) προς τον αντι-Πρόεδρο του Βουλευτικού, επίσκοπο Βρεσθένης Θεοδώρητο, όπου επιβεβαιώνει εγγράφως την θέλησή να συνεχίσει να προσφέρει τις υπηρεσίες αλλά και το «αίμα» του στον αγώνα για την Ελληνική Απελευθέρωση. Αποφασίζεται να του συστήσουν υπομονή «μέχρις ότου εγκατασταθεί η ελληνική διοίκηση στο Ναύπλιο»³².

Όμως, η δημόσια συμπεριφορά του και η καταγγελία της «Πράξης Υποτέλειας» δεν τον κάνουν ιδιαίτερα δημοφίλη στους πολιτικούς κύκλους της φιλο-αγγλικής φατρίας, οι οποίοι έχουν διαφορετικά κίνητρα: γεωπολιτικά, προσωπικά και οικονομικά μέσω της πολιτικής εξουσίας. Έτσι, στις 19 Αυγούστου 1825, συλλαμβάνεται κατηγορούμενος για ανοίκεια επίθεση προς την Κυβέρνηση, διατάραξη της ειρήνης και προσωπική προσβολή του Μαυροκορδάτου. Απελευθερώνεται μετά από φυλάκιση 8 ημερών, οπότε και του κοινοποιείται η υπ.αρ 10000/26.08.1825 απόφαση του Εκτελεστικού (υπογραφή Υπουργού Αστυνομίας Δ. Δεσύλλα)³³ για εξορία από την (τότε) ελληνική επικράτεια και υποχρεωτική αναχώρηση από τον χώρο δικαιοδοσίας της Προσωρινής Ελληνικής Κυβέρνησης.

Απευθύνει επιστολή-κόλαφο³⁴ προς τα μέλη του Εκτελεστικού, μολονότι συμμορφούμενος με την απόφασή τους, μη διστάζοντας όμως να παραλληλίσει την «Πράξη Υποτέλειας» προς την Αγγλία με την σκλαβιά στους Τούρκους και αποδίδοντας ευθύνες για την παρούσα κατάσταση της Επανάστασης σε ένα «κεντρικό πολιτικό πρόσωπο» που αποφεύγει να κατονομάσει ρητά. Παρόμοια σύλληψη για αντίστοιχους λόγους έγινε ακόμη και για τον

Υπουργό Δικαίου κόμητα Ιωάννη Θεοτόκη. Ο Jourdain αναχωρεί από το Ναύπλιο με ένα πολεμικό Γαλλικό μπρίκι σταματώντας για λίγο χρόνο και αφήνοντας τα προσωπικά του αντικείμενα στην Σίφνο, όπου μοιάζει να νοιώθει οικεία και όπου θα επιστρέψει αργότερα για να παραμείνει για μακρύτερο χρονικό διάστημα.

Ο συντ/χης Jourdain παρέμεινε στην Σίφνο 3 μήνες συνολικά από τον χρόνο

³² Μουσείο Μπενάκη/Ιστορικό Αρχείο, αρ.εισ. 9/67.

³³ Jourdain 1828, Τόμος II, Κεφ. XI, σελ. 213.

³⁴ Ο ίδιος 1828, Τόμος II, Κεφ. XI, σελ. 214-216.

εξορίας του. Στο διάστημα αυτό μας παραδίδει μια ημερολογιακή περιγραφή των επεισοδιακών καταστάσεων στο νησί (όπως παρουσιάζονται κατωτέρω σε μετάφραση/απόδοση). Τα γεγονότα τους πρώτους μήνες του 1826 στην Σίφνο μπορεί να φαίνονται ευτράπελα με την σημερινή θεώρηση σίγουρα όμως ήσαν αρκετά δραματικά για τους ντόπιους του τότε. Είναι όμως και ενδεικτικά της θεσμικής αναρχίας αλλά και των κοινωνικών συνθηκών που επικρατούσαν.³⁵

Πράγματι, ο Jourdain φθάνει στην Σίφνο στις 8 Νοεμβρίου 1825 όπου ήδη έχει μόλις αφιχθεί ο Κων/νος Μεταξάς, εξάδελφος του Υπουργού Πολέμου, προκειμένου να στρατολογήσει υποχρεωτικά 25 Σιφνιούς σε αναγκαστική εφαρμογή του πρώτου νόμου περί Στρατολογίας για την σύσταση τακτικού σώματος στρατού υπό τον Φαβιέρο.

Η αντίδραση των Προεστών επιφέρει διπλασιασμό του αριθμού νεοσυλλέκτων στους 50 και πρόστιμα, επεισόδια και ενισχύσεις από Πάρο προς επιβολή της απόφασης. Οι 150 Παριανοί καταπιέζουν τους ντόπιους, οι στρατευσιμοι Σιφνιοί καταφεύγουν στα βουνά, καίγονται σπίτια, οι λίγοι εθελοντές δεν υπολογίζονται στον αριθμό των στρατευσίμων. Ταυτόχρονα 70 πειρατές αποβιβάζονται στον Φάρο και πλιατσικολογούν ανενόχλητοι. Αλλά και ένας εκκλησιαστικός απεσταλμένος φθάνει με δυσβάστακτες οικονομικές απαιτήσεις από τα μοναστήρια. Δύσκολη περίοδος για τους Σιφνιούς μέχρις ότου η κεντρική διοίκηση μαθαίνει τα καθέκαστα και αναλαμβάνει ρόλο ο Νικόλαος Χρυσόγελος κατ' απαίτησή της. Η στρατολόγηση όμως δεν προχωρά, παρά τις επανειλημμένες συνελεύσεις των Σιφνιών και η αναρχία συνεχίζεται μέχρι το τέλος του 1825.

Πρωτοχρονιά φθάνει ένα καΐκι από την Πάρο για να παραλάβει τους νεοσύλλεκτους. Κατά την διάρκεια της παραμονής του στην Σίφνο, ο καπετάνιος πωλεί παρανόμως το καΐκι για 800 πιάστρα. Ο Έπαρχος αδυνατεί να τον συλλάβει διότι τον προστατεύουν οι ένοπλοι Κρητικοί που προσφέρουν επιλεκτική «προστασία» σε κατοίκους του νησιού.

Την ημέρα της εορτής των Φώτων αφικνείται άλλος κρατικός υπάλληλος, στρατολόγος, από την Σύρο. Αντί να συλλάβει τον καπετάνιο, μοιράζονται μεταξύ τους και ατιμώρητα το τίμημα της πώλησης της κρατικής περιουσίας. Στις 9 Ιανουαρίου καταφθάνει μια ομάδα από "15 *palicares*" με έναν καπετάνιο για να επιβάλει την τάξη. Στις 21 Ιανουαρίου το βράδυ, μια περίπολος ταλαιπωρεί δύο Αρτεμωνιάτες γιατί κυκλοφορούσαν παράνομα χωρίς φανάρι. Το χωριό ξεσηκώνεται μέσα στη νύχτα και συλλαμβάνει τρεις Προεστούς για να τους σκοτώσει με την κατηγορία πως οι ενέργειές τους έφεραν τους τυράννους-στρατιώτες στο νησί. Γίνονται συλλήψεις, παραιτήσεις, άγονες συνελεύσεις για την εκλογή νέων Προεστών ενώ ταυτόχρονα απαιτείται από τους κατοίκους ακόμη και η μισθοδοσία των αστυνομικών. Ο Έπαρχος επιβάλλει οικονομική επιβάρυνση και στους Γάλλους που ζουν στο νησί, αν και αυτοί αρνούνται.

Μέχρι τα μέσα Φεβρουαρίου, οι χηρέουσες θέσεις των Προεστών δεν έχουν αναπληρωθεί. Ο Έπαρχος όμως πιέζεται από την κεντρική διοίκηση να εξουσιοδοτήσει τον Ν. Χρυσόγελο ως αντιπρόσωπο στην Εθνοσυνέλευση σε αντικατάσταση του Ι. Λειμβαίου, τον οποίο έχουν ήδη εκλέξει δημοκρατικά οι κάτοικοι.

³⁵ Ο ίδιος 1828, Τόμος II, Κεφ. XII, σελ. 228-240.

Η μεθοδευμένη εκλογή του Νικόλαου Χρυσόγελου από τους Προεστούς της Σίφνου, Μήλου και Κιμώλου οδηγεί σε νέα επεισόδια των κατοίκων και αντίσταση κατά της Αστυνομίας. Στις 25 Φεβρουαρίου, ο Έπαρχος συλλαμβάνει δύο από τους Προεστούς, τους αδελφούς Καμπάνη, που φυλακίζονται με την κατηγορία του στασιασμού, μέχρις ότου σταλούν στο Ναύπλιο για την δίκη τους. Αυτό θα αποδειχθεί αργότερα πως δεν είναι παρά ένα εκφοβιστικό τέχνασμα του εκπρόσωπου του Νομοθετικού Σώματος προκειμένου να σταματήσουν οι αντιδράσεις των κατοίκων στην οιονεί «πραξικοπηματική» εκλογή του δοτού Ν. Χρυσόγελου ως αντιπροσώπου στην Εθνοσυνέλευση της Επιδάουρου.

Οι κάτοικοι σύσσωμοι αντιδρούν, οι αδελφοί Καμπάνη αποφυλακίζονται χωρίς όμως να αποσυρθούν οι κατηγορίες, ο συντ/χης Jourdain μεσολαβεί στον Έπαρχο, το θέμα τελικά λήγει στις 7 Μαρτίου, τα πρόστιμα αναιρούνται και οι αδελφοί Καμπάνη επιστρέφουν από τον Φάρο όπου περίμεναν την μεταγωγή τους στο Ναύπλιο για την δίκη. Αποδεικνύεται πως οι αβάσιμες κατηγορίες για συνομοσία κατά της Κρατικής Αρχής προέρχονται από τον Νικόλαο Χρυσόγελο. Κάθε ομοιότητα με γεγονότα του σήμερα είναι τελείως συμπτωματική...

Εξ ίσου παρόμοια είναι κατ' αναλογία και η σημερινή κατάσταση στην Σίφνο όπου, σχεδόν 200 χρόνια πριν, δεν υπήρχε γιατρός στο νησί. Ο συντ/χης Jourdain καλείται να καλύψει την έλλειψη αυτή και να βοηθήσει τους ντόπιους προσφέροντας ιατρικές υπηρεσίες. Προς έκπληξή του, αφού παραδέχεται πως οι ιατρικές του γνώσεις ήταν ιδιαίτερα περιορισμένες, το κάνει με μεγάλη επιτυχία αποκομίζοντας τον τίτλο του «σοφού» στην ιατρική τέχνη και την ανάδειξή του στον «ιατρό των πτωχών». Όπως πληροφορούμαστε, η σύγχρονη Σίφνος αγνοεί εν πολλοίς μέχρι και σήμερα την φιλανθρωπική δράση του, από την οποία τουλάχιστον 400 Σιφνιοί ευεργετήθηκαν. Και τούτο μολονότι τον έχει ήδη γνωρίσει αποσπασματικά μέσα από δημοσίευμα εν είδει ημερολογίου με τίτλο «Άγνωστες Σελίδες από την Ζωή της Σίφνου κατά το 1825-1826» στην τοπική εφημερίδα ΣΙΦΝΑΪΚΗ ΦΩΝΗ³⁶ σε εξαιρετική μετάφραση/απόδοση του Μάνου Φιλιπάκη. Ίσως έφθασε η ευκαιρία στα πλαίσια του επετειακού έτους 2021 να αναγνωρισθεί και επίσημα η αγαθοεργός προσφορά στην τοπική κοινωνία του Γάλλου αυτού φιλέλληνα, έστω και μετά από 200 χρόνια.

Φεύγει από την Σίφνο στις 20 Μαρτίου συναποκομίζοντας δύο συστατικές επιστολές³⁷ από τον Έπαρχο και τον Γάλλο Πρόξενο, στις οποίες εκφράζεται η αναγνώριση των συμπατριωτών τους.

«Η Διοίκηση της νήσου Σίφνου και εξαρτωμένων νήσων γνωστοποιεί, πως ο κύριος Jourdain, Γάλλος, κατά την διάρκεια της παραμονής του εις την νήσον μας συμπεριφέρθη κατά τρόπο που τον τιμά, καταστάς εκ φιλανθρωπίας χρήσιμος σε πολλούς ατυχείς Έλληνας νηηκόους, εκ των οποίων άλλοι μεν εδυστύχουν και άλλοι δε ετύγχαναν ασθενείς. Και έπραξε τούτο όχι μόνον άνευ προσωπικού συμφέροντος αλλά απ' εναντίας νηήρξε ενεργέτης προς την πλειονότητα των κατοίκων της Σίφνου βοηθώντας τους εξ ιδίων πόρων. Επιθυμώντας να εκφράσουμε την

³⁶ Εφημερίδα ΣΙΦΝΑΪΚΗ ΦΩΝΗ, τεύχη Ιαν/Φεβ/Μαρ 1968.

³⁷ Jourdain 1828, Τόμος II, Παράρτημα, σελ. 385-386.

προς αυτόν ευγνωμοσύνη μας για τα φιλόφρονα αισθήματα και την μεγαλόψυχη συμπεριφορά του προς όλους τους κατοίκους, τού απευθύνουμε επισήμως την παρούσα Δήλωση».

Ο Έπαρχος Αντώνιος Χατζηανδρέας και οι Δημογέροντες, Σίφνος, 20 Μαρτίου 1826.

«Προς τον Συντ/χη Jourdain, στην Σίφνο.

Κύριε Συνταγματάρχα, Έχω την τιμή να σας απευθύνω την παρούσα, εξ ονόματος όλων όσων απολαμβάνουν της Γαλλικής προστασίας, προς τους οποίους επιδαφιλεύσατε τις φροντίδες σας κατά την διάρκεια της παραμονής σας στην Σίφνο. Τους φροντίσατε ως ιατρός. Τους προμηθεύσατε με φάρμακα και πάντοτε χωρίς το παραμικρό συμφέρον. Είναι σε γνώση όλων των κατοίκων της νήσου αυτής πως φροντίσατε και αποθεραπεύσατε άνω των τετρακοσίων ασθενών, εξ αυτών τους πλείστους διασώσατε με προσωπικούς σας πόρους και πως με άλλους μοιρασθήκατε ακόμη και την τροφή σας. Η φιλανθρωπία αυτή εκ μέρους σας δεν θα λησμονηθεί ποτέ μέσα στην Σίφνο και μπορώ να σας διαβεβαιώσω, κύριε Συνταγματάρχα, πως κατά την αναχώρησή σας παίρνετε μαζί σας τις ευλογίες όλων των κατοίκων της. Αποτελεί χαρά μου, κύριε Συνταγματάρχα, να σας εγχειρίσω το παρόν τεκμήριο αναγνώρισης τόσο από καθήκον, ως Γαλλική αρχή, όσο και από αισθήματα δικαίου πραγματικά και δικαιολογημένα».

Διατελώ κλπ. , ο Πρόξενος της Γαλλίας G.Masse, Σίφνος 20 Μαρτίου 1826.

Παραθέτουμε τις συνοδευτικές αυτές επιστολές σε μετάφραση/απόδοση από τα Γαλλικά, προκειμένου να καταδείξουμε την ιδιαίτερη σχέση του φιλέλληνα αυτού με την Σίφνο, την άγνωστη συνεισφορά του προς τους Σιφνιούς κατά την εκεί παραμονή του αλλά και διότι θα τις χρησιμοποιήσει λίγο αργότερα στην αίτησή του προς την Εθνοσυνέλευση για άρση των τιμωρητικών μέτρων που του είχαν επιβληθεί Θα πρέπει να σημειώσουμε στο σημείο αυτό πως, με την συγκεκριμένη επιστολή που η παρούσα εργασία εντοπίζει, προσθέτουμε μian ακόμη ψηφίδα στην καταγραφή των στοιχείων αυτών που ιστορικά διέτελεσαν Πρόξενοι στην Σίφνο. Αυτούς παρουσίασε πρώτος ο Σίμος Συμεωνίδης στην ετήσια επετηρίδα του έτους 1999 (Τόμος Ζ'). Από εδώ (σελ. 74) προκύπτει πως πρόκειται για τον Γεώργιο Μάτσα, υιό του Κωνσταντίνου, που διέτελεσε και «κοτζάμπασης» για ολίγους μήνες. Ταυτόχρονα επιβεβαιώνουμε την άγνωστη λεπτομέρεια -συμπληρωματικά στα υπάρχοντα ιστορικά στοιχεία- πως, κατά την διάρκεια της Επανάστασης, την θέση του Προξένου της Γαλλίας στην Σίφνο διατήρησε αρχικά (1822-1823) ο αδελφός του Νικόλαος (αγνώστου συγγενείας, κατά Συμεωνίδη) και εν συνεχεία ο εν λόγω Γεώργιος (1825 έως περί το 1830).

Αντίστοιχη αναγνώριση των εν γένει φιλελληνικών υπηρεσιών και της προσφοράς του Jourdain στον απελευθερωτικό Αγώνα αποτελεί το λεπτομερές άρθρο που αφιέρωσε σε αυτόν η μακροβιότερη (1824-1827) εφημερίδα της Ελληνικής Επανάστασης «Φίλος του Νόμου» που εκδίδετο στην Ύδρα από τον Ιταλό φιλέλληνα *Giusseppe Chiappe*.³⁸

³⁸ Wikipedia, «Ο Φίλος του Νόμου».

<https://el.wikipedia.org/wiki/Ο_Φίλος_του_Νόμου> Πρόσβαση 13/8/2021

Οι περιορισμοί στην έκταση του παρόντος πονήματος δεν επιτρέπουν την παράθεση του συγκεκριμένου κολακευτικού άρθρου της εφημερίδας που ανευρίσκεται στα ψηφιοποιημένα από την Βιβλιοθήκη της Βουλής φύλλα της εφημερίδας.³⁹ Όμως θα περιοριστούμε στην επανάληψη της αγαθοεργούς δράσης του στην Σίφνο (σε μετάφραση/απόδοση ενός αποσπάσματος από το εβδομαδιαίο Γαλλόφωνο περιοδικό «Ελληνική Μέλισσα» *L'Abeille Grecque* της Υδρας) μαζί με ένα συμπληρωματικό σχόλιο του ίδιου εκδότη (*G. Chiappe*).⁴⁰

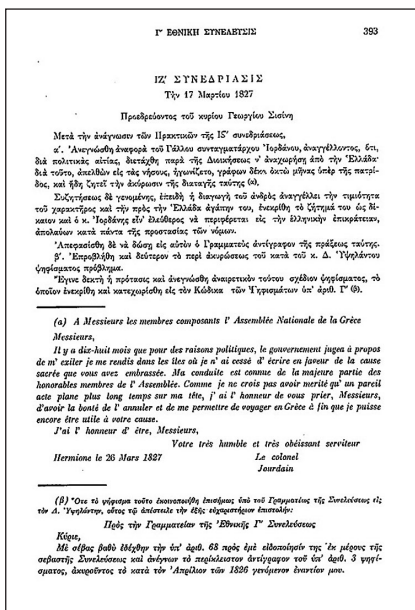
...Κατά την διάρκεια της πολιτικής δίωξής του, ο γενναίος Συντ/χος Jourdain δεν σταμάτησε να κάνει το καλό στην Ελλάδα. Η νήσος της Σίφνου θα ενθουμείται την φιλανθρωπία του επί μακρόν. Περισσότεροι από 400 κάτοικοι της νήσου αυτής οφείλουν την ζωή και την υγεία τους στις δωρεάν υπηρεσίες του από ανθρωπισμό...

... Θα προσθέσουμε πως ο κ. Jourdain είναι ένας από τους πλέον ανιδιοτελείς φιλέλληνες και πως ποτέ δεν απεδέχθη οποιονδήποτε εκμωυλισμό της ελληνικής κυβέρνησης.

Ετσι δεν αποτελεί έκπληξη πως η αίτησή του «Συντ/χου Ιορδάνου» για παύση της δίωξής του και άρση των συνεπειών της γίνεται δεκτή κατά την 17^η Συνεδρίαση της Τρίτης Εθνοσυνέλευσης στην Ερμιόνη, την απόφαση της οποίας δημοσιεύουμε παραπλεύρως σε μεταγραφή από ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ, όπως αυτά διατίθενται από την Βουλή των Ελλήνων και που του κοινοποιήθηκε με υπογραφή Γραμματέως Ν.Σπηλιάδη. Στο ίδιο έγγραφο δημοσιεύεται και η αρχική αναφορά του Jourdain στην Γαλλική.⁴¹

Γενικότερα, θα πρέπει να τονίσουμε πως, όπως προκύπτει από την μελέτη των 777 σελίδων των δύο τόμων «Απομνημονευμάτων» του Συντ/χου Jourdain (Τόμος Α' 313 σελ. και Τόμος Β' 464 σελ.), η παρουσία του στην «Hellade» (όπως την αναφέρει) κάθε άλλο παρά περιθωριακή υπήρξε, δεδομένου πως ήταν παρών σχεδόν σε κάθε σημαντική φάση του Αγώνα. Τούτο προκύπτει όχι μόνον από τις λεπτομερέστετες περιγραφές των πολιτικών και στρατιωτικών γεγονότων αλλά και την εκτενή αλληλογραφία του με τους λοιπούς πρωταγωνιστές της Επανάστασης. Και αυτή η συμμετοχή του δεν σταμάτησε ούτε ακόμη και τον καιρό της οιονεί «εξορίας» του.

Εικ. 4. Απόφαση της Γ' Εθνοσυνέλευσης.

³⁹ Ψηφιακή Βιβλιοθήκη, Βουλή των Ελλήνων. <<https://library.parliament.gr/Ψηφιακή-Βιβλιοθήκη/1821>>.

⁴⁰ Jourdain 1828, Τόμος II, Παράρτημα, σελ. 446.

⁴¹ Τα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Τόμος 3, σελ. 393

Είναι χαρακτηριστική η θερμότερη επιστολή⁴² που του απευθύνει ο Υπουργός Δικαίου Ι. Θεοτόκης στις 24 Ιουλίου 1825 ευχαριστώντας τον «εκ μέρους της Ελλάδας» για την παράδοση των Γαλλικών Τελωνειακών Κωδίκων προκειμένου να δημιουργηθεί νομοθεσία αντίστοιχη με την Ευρωπαϊκή στο υπό σύσταση ελληνικό κράτος (όπως και συνέβη).

Συμπερασματικά, λόγω της λεπτομερέστατης παράθεσης γεγονότων και καταστάσεων των οποίων υπήρξε αυτόκοος μάρτυς ή άμεσος συμμετέχων, τα «Απομνημονεύματά» του Jourdain αποτελούν μία σημαντική πρωτογενή πηγή ιστορικών λεπτομερειών της εποχής, η οποία γράφτηκε και εκδόθηκε ιδιαίτερα κοντά στην περίοδο των γεγονότων (1828).

Αυτό μάλιστα επιβεβαιώνουν και οι σύγχρονοί του (L'Abeille Grecque) αναγγέλοντας στο αναγνωστικό κοινό την έκδοση των δύο τόμων (Αίγινα, φύλλο 17^{ης} Σεπτεμβρίου 1828).⁴³ Τούτο θεωρητικά θα επέτρεπε την πιθανή αντίκρουση διαφόρων αναφορών στο έργο αυτό από τους ίδιους τους ήρωες των γεγονότων που ήσαν ακόμη εν ζωή αλλά και την εξ αντιπαραβολής διασταύρωση του περιεχομένου ενός σοβαρού σε έκταση αρχείου επιστολών. Το αρχείο αυτό περιλαμβάνει, εκτός από θέματα άμεσου ενδιαφέροντος για τον συγγραφέα, και μια πληθώρα επίσημων επιστολών που υπογράφουν πολλά γνωστά ονόματα της εποχής όπως επί παραδείγματι Κόχραν, Ορλάνδος, Χάμιλτον, Σισίνης, Σηλιιάδης, Κολοκοτρώνης, Ζαΐμης, Ζωγράφος, Γκούρας, Μπότσαρης, Μαυροκορδάτος, Νοταράς, Δ. Ψηλάντης, Τζαβέλλας, Μαυρομιχάλης, ανοιχτές δημόσιες ομαδικές επιστολές, επιστολές προκρίτων, δημογερόντων, προξένων, άλλων φιλελλήνων κλπ.

Οι επιστολές αυτές έχουν συγκεντρωθεί στα ακροτελεύτια Παραρτήματα κάθε Τόμου. Υποθέτουμε πως αρκετά από τα κείμενα παρατίθενται στην γαλλική γλώσσα (αντί για την πρωτότυπη γλώσσα σύνταξης) προς διευκόλυνση των αναγνωστών της αρχικής έκδοσης των «Απομνημονευμάτων». Πέρα από το πλήθος των επιστολών που δημοσιεύει στα «Απομνημονεύματα», η ιστορική έρευνα εντοπίζει αρκετές ακόμη επιστολές του που αναδημοσιεύονται κατά την διάρκεια του 1827 στο Γαλλόφωνο περιοδικό "*L'Abeille Grecque*" και σε πολλές άλλες εφημερίδες, όπως στην εφημερίδα των ΑΘΗΝΩΝ (1824-25).

Την ίδια διθυραμβική βιβλιοκριτική δέχονται στο Παρίσι τα «Απομνημονεύματα» του Jourdain που περιγράφουν την παραμονή του στην Ελλάδα. Η δωδεκάσέλιδη κριτική αυτή δημοσιεύεται στην Εγκυκλοπαιδική Επιθεώρηση⁴⁴, όπου κατά κανόνα αναλύονται με επιστημονική τεκμηρίωση πνευματικά επιτεύγματα σε πληθώρα τομέων. Ξεκαθαρίζοντας πως ο συγγραφέας δεν διεκδικεί λογοτεχνικές δάφνες, η κριτική εστιάζει στην απarıθμηση των ιστορικών τεκμηρίων από «πρώτο χέρι», ιδωμένα από την σκοπιά ενός των άμεσων πρωταγωνιστών, που προσπαθεί όμως να διατηρήσει την αντικειμενικότητά του στην κατανόηση των γεγονότων. Γεγονότα στα οποία ένας έμπειρος στρατιωτικός με ταυτόχρονη πολιτική θεώρηση μπορεί να εστιάσει κάνοντας πρακτικές προτάσεις στρατιω-

⁴² Jourdain 1828, Τόμος II, Παράρτημα, σελ. 384.

⁴³ Ψηφιακή Βιβλιοθήκη, Βουλή των Ελλήνων. <https://library.parliament.gr/Ψηφιακή-Βιβλιοθήκη/1821>.

⁴⁴ Revue Encyclopedique 1828, τόμος XL, σελ. 85-97.

τικής υφής προσθέτοντας παράλληλα την χαρακτηριστική άποψή του για μια σειρά προσωπικοτήτων και καταστάσεων της εποχής.

Δίνοντας το μέτρο του άνισου εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα σε υλικά μέσα και αριθμούς, που -παρά τα εγγενή μειονεκτήματα λόγω έλλειψης οργάνωσης των επαναστατών και αντικρουομένων προτεραιοτήτων- αργά αλλά σταθερά οδηγείται στο τελικό επιτυχές αποτέλεσμα. Στην περιγραφή αυτή, η έγκριτη βιβλιοκριτική επιλέγει παραδείγματα από διάφορα μέρη της Ελλάδας αλλά και μας εκπλήσσει ευχάριστα εστιάζοντας σε περιγραφές από την Σίφνο όπως την αντίδραση στην επιστράτευση, την θρησκευτικότητα των κατοίκων και την ομορφιά των γυναικών.

Στο σημείο αυτό μπορούμε να αναρωτηθούμε το γιατί ο Συντ/χος Jourdain επέλεξε να συνδεθεί με την Σίφνο και όχι με άλλα κεντρικότερα γειτονικά μέρη (όπως την Νάξο, την Μήλο ή την Σύρο) με εντονότερη παρουσία του Γαλλικού και Λατινο-Καθολικού στοιχείου. Στο ερώτημα αυτό ο ίδιος δεν δίνει απάντηση και θα τολμήσουμε να προτείνουμε μια ατεκμηρίωτη άποψη που θα βασίζεται σε προσωπικά του κίνητρα. Όπως έχει υποδείξει ο Σ.Συμεωνίδης⁴⁵ και είναι λογικά αν αμενόμενο από τις καταστάσεις της εποχής, οι υπο-πρόξενοι της οικογενείας Μάτζι θα πρέπει να έχουν εταιριστικές σχέσεις με τον ελευθεροτεκτονισμό και την *Franc-maçonnerie*. Κάτι αντίστοιχο αναμένεται από μια αριστοκρατικής καταγωγής προσωπικότητα σαν τον Jourdain, με στενούς δεσμούς με τους Ναΐτες Ιππότες. Ίσως αυτό το κοινό στοιχείο, ίσως οι διαπροσωπικές σχέσεις, να τον κάνουν να νοιώθει οικεία στην Σίφνο. Ίσως να πρέπει να αναζητήσουμε τον λόγο στα «μάτια μιας άγνωστης Σιφνιάς». Σε τελική ανάλυση δεν θα το μάθουμε ποτέ και θα παραμείνει εικασία.

Η παρουσία του Γάλλου Συντ/χη Jean Philippe Paul Jourdain στην Ελλάδα μοιάζει να ολοκληρώνεται χρονικά με την Ναυμαχία του Ναυαρίνου. Μεταβαίνει στα νησιά Βουρλά στην Σμύρνη⁴⁶, όμως η Γαλλική κυβέρνηση τον αποστέλλει και πάλι στην Ελλάδα στις 25 Ιουνίου 1828 στα πλαίσια μιας «ειδικής αποστολής»⁴⁷ (όπως μας πληροφορεί αργότερα ο ίδιος, χωρίς όμως περισσότερες λεπτομέρειες για την φύση της) από όπου επιστρέφει στην Γαλλία τον ίδιο χρόνο. Ήδη του έχει απονεμηθεί και ο βαθμός του Χιλίαρχου του Ελληνικού Στρατού στα πλαίσια των πληθωριστικών τιμητικών στρατιωτικών αξιωματών (και μισθών) που η Ελληνική Κυβέρνηση της εποχής μοιράζει αφειδώς. Παρ'όλα αυτά η έρευνα στασχετικά αρχεία δεν συναντά την απονομή κάποιου ελληνικού στρατιωτικού παρασήμου στον Jourdain.

Εν τούτοις θα πρέπει να θεωρήσουμε δεδομένη την πρακτική συνεισφορά και συμμετοχή του Jourdain στο στρατιωτικό σκέλος των γεγονότων. Πέρα από τις αναφορές που ο ίδιος μας παραδίδει μέσα από τα «Απομνημονεύματά» του σχετικά με στρατηγικές και τακτικιστικές προτάσεις και συμβουλές προς τους εμπόλεμους Έλληνες σε διάφορες χρονικές στιγμές, υπάρχουν αρκετές ακροθιγείς

⁴⁵ Συμεωνίδης 2004, «ΣΙΦΝΙΑΚΑ Επετηρίς» Τόμος ΙΒ' σελ. 155-160.

⁴⁶ L'Abeille Grecque 1827, φύλλο Νο 22.

⁴⁷ Jourdain, 1845, De la Mythologie indienne de la côte de Malabar et de la péninsule de l'Inde, σελ. 3.

αναφορές στην αυτοπρόσωπη συμμετοχή του σε πολεμικά γεγονότα. Τούτο είναι απολύτως φυσικό για κάποιον ιδιαίτερα έμπειρο ναυτικό, που πριν την άφιξη του στην Ελλάδα έχει αποδεδειγμένα συμμετάσχει σε πλήθος πολεμικών μαχών και επεισοδίων και μάλιστα σε διαφορετικές θάλασσες και με ποικίλους αξιόλογους αντιπάλους.

Για παράδειγμα, η μεταφορά ναυτικής τεχνογνωσίας για την χρήση και τελειοποίηση του πανίσχυρου και σημαντικού ναυτικού όπλου της εποχής, τα «Ηφαίστια», παρουσιάζεται και στην ενδιαφέρουσα αναφορά του Pouqueville⁴⁸ πάνω στο θέμα των πυρπολικών πλοίων με λεπτομερή τεχνική περιγραφή και την βελτιωτική συνεισφορά (κατ' αυτόν) του Jourdain. Ίσως μια εξειδικευμένη μελέτη για θέματα στρατιωτικής ναυτικής τεχνογνωσίας και μάχιμης ναυτοσύνης θα ανεδείκνυε περαιτέρω την προσφορά του Jourdain και στον τομέα αυτόν.

εκ νέου το 1832 και το 1838.⁴⁹

Εδώ ουσιαστικά λήγει η γνωστή συμμετοχή του στα ελληνικά πράγματα. Δεν τελειώνει όμως και η παρουσία του στην Γαλλική ιστορία, αφού η ιστορική μας έρευνα τον εντοπίζει και τον ακολουθεί στα επόμενα πεπραγμένα του. Διορίζεται Κυβερνήτης των εξωχώριων κτήσεων της Γαλλίας στις Γαλλικές Ινδίες, και πιο συγκεκριμένα στο Mahé των σημερινών Ινδιών (περιοχή Κεράλλα), όπου φθάνει για πρώτη φορά το 1830 (ακολουθώντας μιαν επίσημη Γαλλική αποστολή στην Μαδαγασκάρη μέσω Ρίο Ιανέιρο) και στη συνέχεια αναλαμβάνει καθήκοντα

Η δεκαπενταετής παραμονή του εκεί μας χαρίζει και ένα δεύτερο σημαντικό συγγραφικό έργο, αυτή την φορά με τίτλο: «Η Ινδική Μυθολογία της ακτής του Μαλαμπάρ και της Ινδικής Χερσονήσου», που εκδίδεται στο Παρίσι το 1845 από τον εκδοτικό οίκο Ανατολικής Εταιρείας *Rignoux*. Η διαχρονικότητα και το ενδιαφέρον του βιβλίου αυτού λόγω των πρωτογενών πηγών που χρησιμοποιεί και πάλι ο συγγραφέας επιβεβαιώνεται από την πρόσφατη επανέκδοσή του τον Φεβρουάριο του 2018 από την *Hachette Livre-BNF*.⁵⁰ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Έλληνες αναγνώστες του βιβλίου αυτού παρουσιάζουν οι τακτικές συγκριτικές αναφορές της Ινδικής Μυθολογίας με την Ελληνική.

Η παρούσα ιστορική έρευνα συναντά τον Jourdain για τελευταία φορά στην δισέλιδη Νεκρολογία⁵¹ του, που δημοσιεύεται στον 14ο Τόμο της *Revue Orientale* που εκδίδεται το 1853 από την Εταιρεία της Ανατολής (*Société Orientale, Algerienne et Coloniale de France*) και της οποίας είναι εξέχον και παλαιό μέλος. Ίσως το έγγραφο αυτό να εντοπίζεται για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορική έρευνα και από αυτό μαθαίνουμε πλέον εν συντομία τις κύριες φάσεις της ζωής του. Αντιστοιχη νεκρολογία δεν ανευρέθη σε ελληνικές πηγές.

Γεννημένος στην Granville της Νορμανδίας στις 12 Μαρτίου 1779, υπηρετεί

⁴⁸ Pouqueville F.C.H.L. 1824, Τόμος III σελ. 8 και σελ. 501.

⁴⁹ World Statesmen: <https://www.worldstatesmen.org/India_french-dep.html>. Πρόσβαση 14/08/2021.

⁵⁰ Jourdain 2018, De la Mythologie indienne de la côte de Malabar et de la péninsule de l'Inde, Εισαγωγή.

⁵¹ Revue de l'Orient: bulletin de la Société Orientale 1853. Τόμος 14, σελ. 357-358.

σε διάφορα πολεμικά πλοία στα χρόνια των Ναπολεόντειων πολέμων (αναφέρονται ονομαστικά και λεπτομερώς), όπου και τραυματίζεται σε πολλές ναυμαχίες. Χρίζεται Ιππότης του Τάγματος του Αγ.Λουδοβίκου στις 23 Απριλίου 1817 και το 1818 του αποδίδεται το επί τιμή αξίωμα του Κυβερνήτη Φρεγάτας (Αντιπλοιάρχου). Μετά από μια πολυτάραχη ζωή, εκστρατείες και πολλαπλούς σοβαρούς τραυματισμούς στην πολεμική μάχη, μαρτυροκαπνισμένος και θαλασσοδαρμένος, αλλά και πολυγραφότατος στην πολιτική μάχη με την γραφίδα, παρασημοφορείται το 1838 με την υψηλότερη τιμή να ονομάζεται Ιππότης του Τάγματος της Λεγεώνας της Τιμής. Πεθαίνει σε ηλικία 73 ετών στις 24 Ιουνίου 1852, αφήνοντας πίσω του μνήμες ηρωισμού, τιμής, χρηστής διοίκησης και ανθρωπισμού τόσο στην Ελλάδα όσο και στις Γαλλικές αποικίες στην Μαδαγασκάρη και την Ινδία.

Η Νεκρολογία του μάλιστα μας δίδει και μια πολύ σημαντική πληρ οφορία που ίσως βλέπει το φως της ιστορικής έρευνας στην Ελλάδα επίσης για πρώτη φορά. Εδώ έχουμε μια ακόμη επιβεβαίωση της έμμεσης κρατικής εμπλοκής εκ μέρους της Γαλλίας στα αρχικά στάδια του ελληνικού απελευθερωτικού Αγώνα δεδομένου πως –όπως αναφέρεται- αποστέλλεται στην επαναστατημένη Ελλάδα από τον (τελικώς) φιλέλληνα Γάλλο Υπουργό Εξωτερικών (1822-1824) Σατωβριάνδο (de Chateaubrian)⁵². Αποστολή του η ανεπίσημη μεταφορά εξοπλισμού και εφοδίων από την Γαλλική Κυβέρνηση στους επαναστάτες ενώ αργότερα συμμετέχει και πολύ ενεργά στην Γαλλική Εκστρατεία με εμπλοκή στα γεγονότα στον Μοριά. Ένας τέτοιος παρασκηνακός ρόλος θα εξηγούσε κάλλιστα την άνευ δισταγμών αποδοχή του από τους επαναστατημένους Έλληνες και την παρουσία του σχεδόν σε όλες τις κρίσιμες φάσεις. Αλλά και θα δικαιολογούσε την εύσημη αποσιώπηση από τον ίδιο -για λόγους διεθνούς πολιτικής σκοπιμότητας- οποιασδήποτε σχετικής αναφοράς μέσα στα κατά τα άλλα ιδιαίτερα λεπτομερή «Απομνημονεύματα» του κεντρικού ήρωα της παρούσης εργασίας Συντ/χη Jean Philippe Paul JOURDAIN.

alkislem@gmail.com

Abstract

Lempesis Alkis

Exiled on Siphnos. Memoirs of a French Philhellene from his stay on the island of Siphnos during the Greek Revolution

This presentation follows the personality and the political/financial endeavours of Jean Philippe Paul JOURDAIN, a lesser known French philhellene (and Templar) commander of frigate, colonel and chiliarch, focusing on his socio-geographical observations and historical memoirs from his stay on the island of Siphnos during the

time of Greek Revolution against the Ottoman empire. His philanthropic and humanitarian deeds during the period of his stay on the island resulted in the documented beneficence of 400 inhabitants, for which the local society

⁵² Revue de l'Orient: bulletin de la Société Orientale 1853, Τόμος 14, σελ. 358.

is eternally indebted and calls for a contemporary -though belated- token of appreciation. Based on originally translated excerpts from his two-tome works titled “Mémoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce depuis 1822 jusqu’au combat de Navarin, Paris, 1828” and various references from the Greek State Archives.

Βιβλιογραφία

- Αρχαία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Βουλή των Ελλήνων, Τόμοι 3, 6, 14.
Αρχαία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Βουλή των Ελλήνων, Λυτά Εγγραφα, Τόμος 17
Άννινος Μ., 1925: *Οι Φιλέλληνες του 1821*, Αθήνα.
Κόκκινος Α., 1967: *Η Ελληνική Επανάσταση*, Αθήνα, Ε' έκδοση.
Μπαρτ Γ. – Κέριχ-Κορν Μ., 2021: *Η Εποχή των Φιλελλήνων*, Αθήνα. (μετάφραση πρωτοτύπου 1831), Παρισιάνου.
Παπαηλιού Κ. - Τσαγκαράκη Α., 2021: *Ο Κατάλογος των Φιλελλήνων του Ερρίκου Φορνέζη*, Αθήνα, Παρισιάνου.
Στασινόπουλος Χ.Α., 1979: *Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821*, Αθήνα.
Συλλογή φιλελληνικών εγγράφων (1809-1830), Μουσείο Μπενάκη/Ιστορικό Αρχείο
Συμεωνίδης Σ., «ΣΙΦΝΙΑΚΑ», *Επετηρίς Ιστορικής Ύλης της Σίφνου*, Τόμοι ΚΑ', Ζ' Ο.π., 1968: «*Η ΣΙΦΝΙΑΚΗ*», Μηνιαία Επιθεώρησις, φ. Φεβ-Μαρ.
Τρικούπης Σ., 1860: *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Λονδίνο, Εκδ. 2^α.
Τσαγκαράκη Α., 2014: «Οι Γάλλοι Φιλέλληνες στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας», Αθήνα, «*ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ*», Τεύχος 589.
Ο.π., 2021: *Οι Γάλλοι Φιλέλληνες στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας – Η Συμβολή των Γάλλων στην οργάνωση του ελληνικού Τακτικού Στρατού κατά την περίοδο 1821-1931*, Αθήνα, Παρισιάνου.
Φιλιππάκης Μ., 1968: «*ΣΙΦΝΑΪΚΗ ΦΩΝΗ*» Εφημερίς, τεύχη Ιαν/Φεβ/Μαρ.
Choiseul-Gouffier M.G.F.A. de 1782: *Voyage Pittoresque de la Grèce*, Paris.
Dimakis J., Kodrikas P., 1978: *face aux projets de l'Ordre de Malte en Grèce*, University of Montreal, ed. Balkan Studies.
Jourdain J.P.P., 2018: *De la Mythologie indienne de la côte de Malabar et de la péninsule de l'Inde*, Rignoux, Paris 1845, Paris (επανεκδοση), Hachette Livre-BNF)
Ο.π., 1828: *Mémoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce, depuis 1822 jusqu'au combat de Navarin*, Τόμοι I & II, Paris, Brissot-Thivars.
Karakatsouli A., 2022: “French Involvement in the Greek War of Independence”. *Historien*, 20(1). <https://doi.org/10.12681/historein.25062>
Lavolée C., 2853: *Nécrologie, Revue de l'Orient, de l'Algérie et des Colonies: bulletin de la Société Orientale*, Τόμος 14, Paris.
M.A., 1828: *Evaluation Critique, Revue Encyclopédique ou Analyse Raisonnée*, Τόμος 40, Paris.
Pouqueville, F.C.H.L., 1824: *Histoire de la regeneration de la Grèce: compre-*

nant le précis des evenements depuis 1740 jusqu'en 1824, Τόμοι 4, Paris, Firmin-Didot.

Sinsoilliez, R., 2002: *Étienne-François-Louis-Honoré Letourneur: Le Normand qui a gouverné la France*, Corlet, Rouvre.

Soutzo, A., 1829: *Histoire de la Révolution Grecque*, Firmin-Didot, Paris.

Whitcombe, T. D., 1992: Campaign of the Falieri and Piraeus in the Year 1827, *Gennadeion Monographs V*, Athens, ed. 1992 by C.W.J. Eliot.